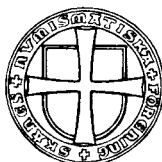


Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad



Nr. 4 November 2010

Sven Tveskäggs mynt - ett finskt fynd?

Golgatadramaet på mønter fra
Harald Blåtands tid

Er hypotesen om "Tyskervældet" i
Hedeby 974-983 forkert?

Islamiske mønter i Davids Samling

Nordisk Numismatisk Unionsmöte

Årsberetning fra Den kgl. Mønt- og
Medaillesamling 2009

Internationella numismatiska rådet

John Gray 1913-2009



*Sven Tveskäggs mynt - är detta stycket från ett finskt
fynd? S. 135.*

MØNTER

SEDLER

MEDAILLER

ORDNER

THOMAS HØILAND MØNTAUKTIONER

Det helt rigtige sted for dig, der vil
grundlægge, udbygge eller afhænde samlingen!



Indlevering søges til kommende auktioner.
Kontakt os for en uforpligtende vurdering.

**THOMAS
HØILAND
AUKTIONER** a/s

Frimærker
og Mønter

info@tha.dk
www.tha.dk



København
Rebslagervej 8-16
2400 Kbh. NV
Tlf. 3386 2424

Århus
Muslingevej 40
8250 Egå
Tlf. 2127 2198

Sven Tveskäggs mynt – ett finskt fynd?

Av Tuukka Talvio

Sven Tveskagg var den första kungen av Danmark som präglade mynt i sitt eget namn. Detta hände omkring år 995.¹ Sven Tveskäggs mynt har varit kända sedan 1704, då det första exemplaret hittades i Sverige. Det ingick i ett större skattfynd från Näs i Uppland och publicerades av Nils Keder två år senare (Fig. 1).² Numera känner man till sju exemplar, alla med identisk åtsida, men med två olika fransidor. Det senaste exemplaret, vars fyndproveniens är känd, ingick i Digeråkraskatten från Gotland (1928). Därefter har materialet utökats med ett enda mynt, som Selskabet Den kgl Mønt- og Medaillesamlings Venner 1978 köpte från en engelsk firma och gav till det danska Nationalmuseet (Fig. 2). Myntet sades komma från en gammal privatsamling i England.

Detta exemplar publicerades av Mark Blackburn, Michael Dolley och Kenneth Jonsson i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1979.³ I samma årgång av *Medlemsbladet* hade jag i början av året skrivit om ett dylikt mynt som enligt den äldre litteraturen torde ha hittats i Finland,⁴ och jag skall nu återkomma till frågan om det ”finska fyndet”.

Åren 1849–50 publicerade Bernhard von Koehne en lång artikel på tyska om de vikingatida europeiska mynten i ryska fynd. Något senare utkom den som en monografi på ryska. Eftersom Finland då tillhörde Ryssland, ingår också finska fynd i Koehnes publikation, och bland dem finns ett från ”Åbo och Björneborgs län, nära Åbo”, som hade hittats ”sex år tidigare”.⁵ Av allt att döma är det fråga om Pemar (fi. Paimio) fyndet från 1841,⁶ ett mycket intressant skattfynd som till största delen har gått förlorat. Enligt Koehne fanns det i denna skatt, förutom mynt av Olof Skötkonung och Anund Jakob,⁷ ett mynt

av Sven Tveskagg som senare fanns i Jakob Reichels samling i St. Petersburg och ingår i dess tryckta katalog.⁸ Efter Reichels död kom hans samling i Eremitagets ägo. Problemet är dock, att myntet i fråga omtalas redan 1838 – d.v.s. tre år innan Pemarkatten hittades – i ett brev från Reichel till Bror Emil Hildebrand.⁹ Dessutom sade Koehne senare, i Reichels nekrolog 1859, att myntet härstammade från ett estniskt fynd.¹⁰

Det borde således vara klart att det inte är fråga om ett finskt fynd, men det är svårt att vara övertygad om detta. Om Reichel hade fått myntet från Åbotrakten i Finland, hade det nästan säkert förmedlats av en välkänd lokal samlare, överstelöjtnant C. G. Tamelander, som veterligen hade skaffat sig mynt inte endast från Pemar, utan också från ett fynd från Reso (fi. Raisio) år 1835. Det fanns Sig-tunamynt också i detta fynd.¹¹ Långt senare inköpte Universitetssamlingen i Helsingfors ett parti mynt som sades härstamma från ”Pemar och Reso fynden”. Koehne kände Tamelander personligen, och det synes vara helt möjligt att hans uppgifter om de två fynden var sammanblandade – på samma sätt som också en del av mynten från dessa fynd blev sammanblandade. Han nämner dessutom inte fyndplatsen, endast att mynten hittades nära Åbo.¹² Att han i slutet av 1850-talet i Reichels minnesanteckning säger att det hittades i Estland (i stället för Finland), kan helt enkelt ha varit en lapsus. Man känner inte till något estniskt fynd från åren före 1838 som skulle passa ihop med de ifråga varande uppgifterna. Det som Koehne skrev tio år tidigare i sin beskrivning av de finska fynden synes helt enkelt vara trovärdigare.

Det är dessutom bra att veta, att Koehnes uppgifter överhuvudtaget inte alltid är pålit-

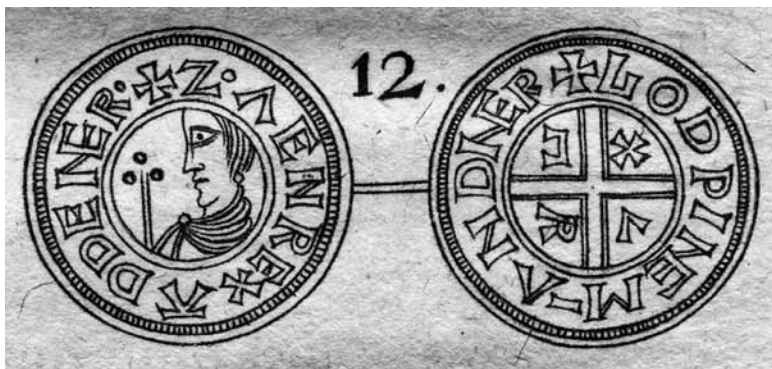


Fig. 1. Sven Tveskäggs mynt. Keder 1706. 2:1.

liga. I sin beskrivning av det stora fyndet från Borovskaja (Oranienbaum, 1846) säger Nikolai Bauer 1929: "Koehne ... vet om skatten mer än [orientalisten P. S. Saveljev] men han motsäger sig själv hela tiden" (*widerspricht sich ... immer wieder*). Enligt Bauer var det därför att en stor del av Borovskajafyndet hade hamnat i Reichels ägo på ett olagligt sätt,¹³ och som Reichels vän och medhjälpare kunde Koehne inte berätta allt vad han visste.

I Finland var den svenska lagen från 1734 fortfarande i kraft, enligt vilken alla fornfynd måste anmälas till myndigheterna. Överstelöjtnant Tamelanders förehavanden var helt olagliga, men dåför tiden brukade man straffa endast upphittare, som sålde sina fynd – inte ståndspersoner som köpte dem.

Så länge man inte hittar någon ny information lönar det sig väl inte att diskutera saken vidare, men jag ville ändå föreslå, att när man i framtiden nämner Sven Tveskägg-myntet i Reichels samling, skulle man ge dess proveniens såsom "före 1838, troligen från ett finskt fynd".

Men hur är det med själva myntet? I samma nummer av *Medlemsbladet* där Blackburn, Dolley och Jonsson publicerade det nya myntet som Kgl. Mønt- og Medaillesamling hade fått, ingår också Kirsten Bendixens artikel "Svend Tveskægs mønt i den numismatiske

litteratur".¹⁴ Om myntet i St. Petersburg säger Bendixen att dess åtsida synes avvika från de andra exemplaren: enligt både Koehne och Reichel slutar namnet Sven på detta mynt med ett H i stället för ett N. I enlighet med Blackburn, Dolley och Jonsson tror jag nog, att det är fråga om samma stamp och bokstavens form är bara en tolkningsfråga. Jag återkommer till detta.

"Talvio har ikke undersøgt, om stykket stadigvæk findes i Emitagemuseet", skriver Bendixen. (Detta påstående förargade mig då: hur kunde hon säga att jag inte hade försökt utreda det?) Hon fortsätter med att berätta hur hon själv hade skrivit till Leningrad i januari 1979 men inte fått något svar. Sådant brukade det vara dåför tiden.

Nu är situationen annorlunda och jag har faktiskt fått ett svar. Tyvärr var det en besvikelser. Enligt dr Elena Yarovaya kan ett mynt av Sven Tveskägg inte hittas i Eremitagets samlingar eller kataloger.¹⁵ Av allt att döma hamnade inte alla Reichels mynt till Eremitaget. Vi kan också läsa i V. M. Potins Sylloge-publikation om de anglosaxiska mynten: " – not all the coins described in Reichel's catalogue can be identified in the Hermitage collection today. It would seem that some were either sold or exchanged by Reichel himself, or deaccessioned by the Museum after their purchase."¹⁶



Fig. 2. Sven Tveskäggs mynt. Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Köpenhamn. 2:1.

Reichel hade relationer till engelska samlare och det är således inte omöjligt att myntet som 1978 köptes till Danmarks Nationalmuseum från England kunde vara just detta exemplar.¹⁷ Det finns faktiskt en sak som synes stöda en sådan tolkning: just på detta exemplar ser den sista bokstaven i kungens namn ut som ett H, tydligen p.g.a. ett hack ("peck"). Att det skulle vara fråga om samma mynt kan dock knappast påvisas. I alla fall måste man nu räkna med att de sju exemplaren som är illustrerade i *Medlemsbladet* 1979 är de enda som man känner till i dag.

¹ Se J. S. Jensen *et al.*, *Tusindtallets Danske Mønter*, København 1995, s. 22–24. – Jag vill tacka Jørgen Steen Jensen hjärtligt för hans hjälp med denna artikel.

² N. Keder, *Nummi aliquot diversi ex argento praestantissimi...*, Leipzig 1706.

³ M. Blackburn, M. Dolley och K. Jonson, Et nyt eksemplar af Sven Tveskægs mønt, *NNUM* 1979, s. 61–65. – Jag har sänt en förfrågan om myntets proveniens till försäljaren, A. H. Baldwin & Sons, men har tillsvidare inte fått svar.

⁴ T. Talvio, Om det finska fyndet av Sven Tveskäggs mynt, *NNUM* 1979, s. 5–7.

⁵ B. de Koehne, Ueber die im Russischen Reiche gefundenen abendländischen Münzen des X, XI und XIIten Jahrhunderts, *Mémoires de la Société d'Archéologie et de la Numismatique de St. Pétersbourg* III, s. 370.

⁶ T. Talvio, *Coin and Coin Finds in Finland AD*

800–1200 (Iskos 12), Helsinki 2002, s. 140–142.

⁷ Endast ett Sigtunamynt är numera känt från detta fynd. Talvio 2002, s. 140–142.

⁸ *Die Reichelsche Münzsammlung in St. Petersburg* X (St. Petersburg 1842), s. 1.

⁹ T. Talvio, Jacob Reichels brev till B. E. Hildebrand, *Numismatisk Meddelanden* XXXIV, 1983, s. 218–219. – I sina brev till Thomsen nämner Reichel inte detta mynt (se J. S. Jensen, Christian Jürgensen Thomsen og Jakob Reichel – en numismatisk og etnografisk brevvæksling mellem København og Sankt Petersburg 1821–1855, *Danske Magazin* 9:1:3 (2002), s. 391–475 och 9:1:4 (2004), s. 541–607).

¹⁰ B. v. Koehne, Jakob von Reichel und seine Sammlung, *Zeitschrift für Münz-, Siegel- und Wappenkunde*, N. F. 1859, s. 13.

¹¹ Talvio 2002, s. 146.

¹² Uppgifterna om Resofyndet i Koehnes artikel (1849, 370) kommer från B. E. Hildebrand, Anglosachiska mynt i *Svenska Kongl. Myntkabinetter*, Stockholm 1846, s. LXXII. Jfr. Talvio 2002, s. 145–148.

¹³ N. Bauer, Die russischen Funde abendländischer Münzen des 11. und 12. Jahrhunderts, *Zeitschrift für Numismatik* 39, 1929, 78.

¹⁴ *NNUM* 1979, s. 56–61.

¹⁵ E-post från E. Yarovaya till T. Talvio den 20, 21 och 24.5.2010.

¹⁶ V. M. Potin, *Hermitage Museum, St Petersburg. Sylloge of Coins of the British Isles* 50, London 1999, s. 4.

¹⁷ B. Malmer, *The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995–1020*, Stockholm 1997, s. 101. Nr. 22.1020, 3 och 4 är då samma mynt.

Golgatadramaet på mønter fra Harald Blåtands tid

Af Lise Gjedssø Bertelsen

Indledning

I *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2009, nr. 2 og 4 skrev Jens Christian Moesgaard om mønter fra Harald Blåtands tid (cirka 958-senest 987) af Korstyper (dvs. mønter med kors på bagsiden). Disse mønter benævnes også "Jellingmønter", eftersom det har været anset som sandsynligt, at de kan være præget i Jelling, hovedsædelt i kongens danske rige; en teori der dog ikke kan bevises. Som man kan læse andetsteds i dette nummer af bladet, kunne nye fund i Hedeby tværtimod tyde på, at man skal søge prægestedet der (Hilberg og Moesgaard 2010).

Nærværende artikel følger sig til de tre ovennævnte artikler, men fokuserer på tolkning af det raffinerede billede på bagsiden/korsiden af en af disse mønttyper. Det drejer sig om den undertype, der i Brita Malmers typologi (Malmer 1966) hedder KG 11, og som karakteriseres ved, at der i stedet for nederste kors-arm er en trekant (*fig. 1a*).

"Korsmønterne" er af sølv, ganske små og så tynde, at præget på forsiden delvist slår igennem på bagsiden og omvendt. Dette fænomen kaldes gennemslag og er yderst almindeligt på middelaldermønter fra hele Europa. Det er dog specielt fremtrædende på netop disse mønter på grund af deres ekstremt tynde blanket. Gennemslag synes ved første øjekast udelukkende at være en utilsigtet negativ bivirkning ved møntslagningen, der kan vanskeliggøre aflæsning af møntmotiverne. For netop denne type mønters vedkommende gør noget specielt sig imidlertid gældende: her er det lykkedes en begavet møntpræger at vende problemet med gennemslag til noget positivt. Mønterne har en konsekvent fast stempelstilling på 180°. Ved stempelstilling menes der, hvorledes bagsidemotivet er orienteret i for-

hold til forsidens motiv. I middelalderen var stempelstillingen ofte fuldstændigt tilfældig, og den konsekvente regulære stempelstilling på Korsmønterne må derfor være helt bevidst. Nationalmuseets eksemplarer af denne mønttype dokumenterer alle dette¹, ligesom Brita Malmer konstaterede fast stempelstilling for de mange eksemplarer af denne type, som hun havde lejlighed til at undersøge (Malmer 1966).

Øverst på mønternes forside er præget en retvendt mandsmaske. Den er set forfra og er af lighed med Kristushovedet på den store Jellingsten (*fig. 2*), der stort set er samtidig med mønterne, og hvis mæcen også var kong Harald. Ved den faste stempelstilling er mandsmasken omhyggeligt og bevidst for hver enkelt mønts vedkommende slået igennem nederst på bagsiden. Resultatet bliver, at masken her ses vendt på hovedet og placeret nøjagtig inden for konturerne af den trekantede figur (*fig. 1a og b*). Denne gengiver tydeligvis Golgata, der på aramæisk betyder hovedskal, og som ifølge Nye Testamente er navnet på den høj, hvor Kristus blev korsfæstet (Matthæus 27, 33 og Markus 15, 22). Tolkningen af bagsidens korsmotiv som Golgata styrkes af, at de tre øvrige korsarme hver udgør et kors, der repræsenterer Kristi og de to røveres kors. Det nøjagtige gennemslag af mandsmasken fra møntens forside til dens bagside beriger bagsidens billedfortælling på raffineret vis (jævnfør nedenfor).

Mønttypen er hverken forsynet med kong Haralds navn eller "portræt", men er overbevisende dateret til omkring 975/980-985 (Malmer 1966; Moesgaard 2009 nr. 2, s. 43 f.), hvilket vil sige inden for kongens regeringstid.



Fig. 1. Foto (a) og udtegnning (b) af mønt af Korstype, også kaldet "Jellingmønt", fra Harald Blåtands tid. (a) Danmark. Nationalmuseet, (b) Malmer 1966, pl. 30,1 og 32,9 med Bertelsens indtegnning af gennemslag af maske på tegning af møntens bagside. NB foto og tegning viser ikke samme eksemplarer. 2:1.

Golgatadramaet

En af de væsentligste pointer i den sene vikingetids kunst (hvortil både billedrunestenen i Jelling og mønterne hører) og i den efterfølgende romanske kunst er den fælles identitet imellem det kristne livets træ og Kristi kors. En version af den gamle kristne legende om dette fællesskab er nedskrevet i "Legenda Aurea"/"Den gyldne Fortælling" af Jacobus de Voragine i 1200-tallet, men da var legenden allerede gammel og havde i århundreder sat sit præg på kunsten.

I legenden fortælles, hvorledes den gamle Adam, da han lå for døden, sendte sin søn Seth til paradiset for at hente en kvist af livets træ til trøst for sig i sin sidste tid. Seth drog af sted, og det lykkedes ham at få en kvist af livets træ med hjem, men da var faderen allerede død og begravet på Golgatahøjen/"Hovedskalhøjen", der på Kristi tid lå lige uden for Jerusalems bymur. Livstræskvisten blev derfor plantet på Adams

grav, hvor den voksede op til et stort smukt træ. Træet blev fældet for at blive brugt til kong Salomons tempelbyggeri. Men det lod sig imidlertid ikke indpasse nogetsteds og blev derfor lagt til side. Senere drømte dronningen af Saba om dette træ, at det en dag ville volde Frelseren stor lidelse, hvorefter det blev kastet i Kedrons bæk og drev til Betseda dam. Her fandt tømreren det flere hundrede år senere, den dag han ledte efter materiale til Kristi kors, og nu, hvor træet var nået frem til sin endelige og rette bestemmelse, ville det samarbejde. Derfor er det kristne livets træ og Kristi kors ét og det samme eller to sider af samme sag, og den gamle Adam lå symbolsk begravet ved foden af Kristi kors som en præfiguration på den nye Adam/Kristus korsfæstet i livets træ derover (Godtfredsen og Frederiksen 1988, s. 89-90; Bertelsen 2002, s. 18).

På "Jellingmønternes" bagside ser vi Golgata afbildet som en trekant, fra hvis spidse



a

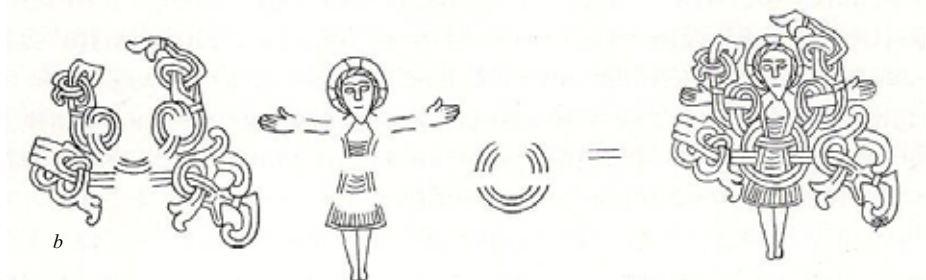


Fig. 2(a) Den store Jellingsten. Foto: Anne Pedersen.

Fig. 2(b) Udtægning af de tre komponenter i den store Jellingstens korsfæstelsesmotiv. Tegning: Lise Gjedssø Bertelsen.

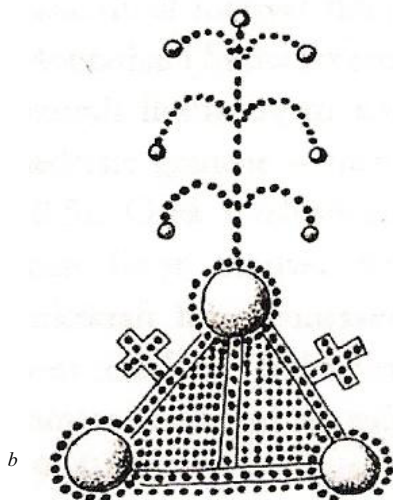


Fig. 3(a) Råbylille-armringen. Foto: Nationalmuseet.

Fig. 3(b) Råbylille-armringen. Udtægning af Golgatahøjen fra hvis skrå sider de to røveres kors rejser sig, og på hvis top Kristi kors knejser af form som livets træ (Nancke-Krogh 1992, s. 119, fig. øv. tv.).

top Kristi kors knejser lige mod himlen, og de to røveres kors forløber vandret ud til siderne. Masken/Adams hovedskal i Golgatahøjen symboliserer dermed på raffineret vis den gamle Adam begravet dér og er præfiguration på den nye Adam korsfæstet ovenover. På mønterne har Kristi kors overtoner af et regulært kors, men på kong Haralds samtidige store Jellingstens højstatuusside, Kristussiden, har livstræsymbolikken i Golgatadramaet overtaget. Her danner Kristusfiguren med de udstrakte arme selv korsfæstelsespositionen, hvori han fastholdes af to ranker af akantusgrene samt evighedens symbol cirkelen (fig. 2b) (Bertelsen 2002, s. 20 ff.; 2003, s. 22 ff.; 2006, s. 43, 58-59).

Men det er hverken på kong Haralds billedrunesten eller mønter, at vi møder den ældst kendte afbildning af Golgatadramaet fremstillet i Danmark. Allerede et par generationer tidligere, omkring 900, bar en person af høj stand i Råbylille på Møn en meget smuk arming udsmykket med temaet (fig. 3a og b) (Nancke-Krogh 1992, s. 119, fig. øv. tv.; Bertelsen 2002, s. 18, fig. 9; Wamers 2004, s. 51, fig. 9 og s. 52, fig. 10.1). På begge sider af en udvidet midterzone ses her tydeligt Golgatahøjen vist som en trekant, fra hvis skrå sider de to røveres kors rejser sig, og på hvis top Kristi kors knejser af form som livets træ. Forskellige variationer af Kristi kors har som nævnt forskellige overtoner: på Råbylille armringen er det som livstræet, på mønterne er det som korset. Men man var fortrolig med legenden og kunne derfor jonglere med, hvilke overtoner, man i hvert enkelt tilfælde ønskede fremhævet.

Konklusion

Intet tiltrækker sig menneskets opmærksomhed bedre end billeder, fordi synssansen er menneskets dominerende sans. Og intet formidler abstrakt tankegods, som for eksempel legenden om det kristne livstræskors, bedre end billeder, fordi en lang beretning kan rummes i ét billede, som ubesværet kan forstås, når mæcen, kunstner og betragter deler refe-

renceramme. Dette var man sig bevidst i vikingetid i forbindelse med formidling af det kristne budskab på monumental- såvel som miniaturekunst, ikke mindst ved kong Haralds hof i Jelling.

Litteratur

- Lise Gjedssø Bertelsen, "Den sene vikingetids kunst." *Vikingetidens kunst. En udstilling om kunsten i vikingernes verden og efterverden ca. 800-1250*. Jelling 2002, s. 4-6, 16-34, 54, 61-80.
- Lise Gjedssø Bertelsen, "Nye betragtninger omkring korsmotivets på billedrunesten – udsmykket i de sene vikingetidsstile". *Bild och berättelse*. Åbo 2003, s. 21-34.
- Lise Gjedssø Bertelsen, "On Öpir's pictures", *Runes and their secrets. Studies in runology*. Copenhagen 2006, s. 31-64.
- Lise Gotfredsen og Hans Jørgen Frederiksen, *Troens billeder. Romansk kunst i Danmark*. Herning 1988.
- Volker Hilberg og Jens Christian Moesgaard, "Sensationelle fund af korsmønter. Er hypotesen om "Tyskervældet" i Hedeby 974-983 forkert?", *NNUM*, nr. 4 2010, s. 143-150
- Brita Malmer, *Nordiska mynt före år 1000*, Lund 1966.
- Jens Christian Moesgaard, "Harald Blåtands "Jellingmønter" cirka 975-985", *NNUM* nr. 2, maj 2009, s. 43-46.
- Jens Christian Moesgaard, "Hvorfor er der så få enkeltfund af Harald Blåtands mønter?", *NNUM* nr. 4, november 2009, s. 135-139.
- Søren Nancke-Krogh, *Shamanens Hest. Tro og magt hos vikingerne*. København 1992.
- Egon Wamers, "Kristne gjenstander i tidlig-vikingetidens Danmark", *Kristendommen i Danmark før 1050*. Roskilde 2004.

1 Harndrup 79, 80, 81, 84, 92, 95 og 96; ukendt findested 5; Grønnerup 13; Grågård 60 (defekt) samt Pilhus 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59 og 60. Numrene henviser til Jens Christian Moesgaards kommende katalog over skattefund fra Harald Blåtands tid.

Opsigtsvækkende fund af korsmønter

Er hypotesen om ”Tyskervældet” i Hedeby 974-983 forkert?

Af Volker Hilberg og Jens Christian Moesgaard¹

I forbindelse med sit arbejde – indenfor rammerne af Nationalmuseets Jellingprojekt² – med Harald Blåtands (cirka 958-senest 987) såkaldte korsmønter fra 980’erne funderede den ene af forfatterne til disse linjer i november-nummeret 2009 af nærværende blad over den påfaldende mangel på enkeltfund af disse mønter³. Fra det nuværende Danmark kendtes da kun to: et gjort i 1938/1939 ved udgravningen af vikingeborgen Trelleborg på Sjælland⁴ og et fremkommet i 1978 under udgravningerne af vikingelandsbyen i Vorbasse i Jylland⁵. De seneste årtiers eksplosion i møntfund efter metaldetektorens ibrugtagen som hjælpemiddel i arkæologien i 1970’erne har overhovedet ikke sat sig spor i form af nye fund af netop denne mønttype. Forsøgsvist blev denne mangel forsøgt forklaret ved korsmønternes ringe størrelse – de vejer kun 0,20-0,35 g, er 15-16 mm i diameter – der skulle kunne medføre, at en metaldetektor simpelt hen ikke kan lokalisere dem. Desuden er de meget tynde og knækker let, hvorved de bliver endnu sværere at finde. Sandsynligvis findes de altså, men bliver blot ikke genfundet, og kan derfor ikke dokumenteres med vore nuværende metoder.

Artiklen blev nærmest profetisk, for kort tid efter meddelte Lars Krants fra Moesgaard Museum, at der var kommet et eksemplar fra den store udgravning på Bispetorv i Århus⁶. Karakteristisk nok var mønten kun blevet fundet, fordi man soldede al jorden fra grubehuset med henblik på at få alle genstande med. Mønten befinder sig stadig med de øvrige fund på Moesgaard Museum. Den har behov for yderligere afrensning, og er derfor ikke blevet finbestemt endnu.

Mønten stammede fra den jord, der var blevet kastet i hullet efter et grubehus, som var brændt omkring år 1000 eller kort derefter. Man kan derfor ikke helt sige, om mønten har været brugt i selve huset, men nok under alle omstændigheder i nærheden, da jorden sikkert ikke var blevet transporteret langvejs fra, da man fyldte brandtomten op. Fundstedet er karakteriseret ved handels- og håndværksaktivitet. Århus var allerede på dette tidspunkt en blomstrende by⁷.

Kort tid efter kunne Claus Feveile fra Den antikvariske Samling i Ribe/Sydvestjyske museer, meddele, at Henrik Brinch Christensen med sin metaldetektor havde fundet endnu et eksemplar. Det var et helt, smukt og velbevaret stykke, og netop derfor kunne metaldetektoren fange dem. Finderen mener, at detektorerne er ved at blive bedre i disse år, så det kan faktisk være, at vi fremover vil se flere fund af disse mønter – dog nok stadig kun de hele og velbevarede af slagsens.

Stykket stammer fra bopladsen Råhede, der er en højstatusplads med mange fine metal-fund beliggende i Hviding sogn lidt syd for Ribe. Efter foto kan forsiden bestemmes efter Brita Malmers inddeling af typen til Ans A1a, pl. 30,4. Derimod synes bagsiden hidtil ukendt! Den er tæt på Malmers pl. 32,12-13, der er i gruppe K B2b.

Endnu mere sensationelt bliver det imidlertid, hvis vi kaster blikket sydpå, til vikingetidens handelsmetropol Hedeby syd for den nuværende dansk-tyske grænse. Her kendtes hidtil kun ét fund, nemlig fra haveudgravningen i 1979. Det var faktisk ikke engang en mønt, men kun en korrosionsskal af mønten. Den var udelukkende blevet fundet, fordi man

Fundsted/type	Reference	Vægt og bevaring	Type efter Malmer 1966
Havnen	Wiechmann 121	Kun korrosionskal bevaret	KG 10a, Bå A1b19/K A(1a1-2?)
Grubehus 1	Fundnr. 1621	0,27 g (kantskade)	KG 10a, Bå A1a7/K A1a2
Grubehus 1	Fundnr. 1910	0,23 g (kantskade)	KG 11, Ans A1a5/K B2a
Grubehus 1	Fundnr. 2390	0,27 g (kantskade)	KG 10a, Bå A2d18/K A1a2
Detektorfund	Hb 2003/9001	0,34 g	KG 10a, Bå A1a10/K A2b17
Detektorfund	Hb 2006/13665	0,31 g	KG 10a, Bå A3a5/K A2b16

Tabel 1. De seks korsmønter fra Hedeby.

havde vandsoldet jorden⁸. Udgravningerne fortsætter imidlertid i Hedeby, og siden 2003 suppleres de af metaldetektorreco­gnosceringer, der kraftigt har forøget fundmængden generelt set. Op til 2002 kendte man fra Hedeby til 141 enkeltfundne mønter⁹ og to skattefund med i alt 14 mønter¹⁰. Siden da har detektorreco­gnosceringerne bragt ikke færre end 159 nye fund for dagen, mens en mindre egentlig udgravning ved brug af detektor og vandsoldning har frembragt yderligere 48 mønter. På få år er mængden af mønter således blevet mere end fordoblet! Da mange af mønterne er detektorfund fra pløjelaget, dokumenterer de nye fund de seneste faser af byens historie, som tidligere ikke var særligt kendt. Den anden af forfatterne til denne artikel har ansvaret for bestemmelsen af alle disse nytilkomne fundmønter, og han har i den seneste tid identificeret ikke mindre end 5 nye fund af korsmønter!

To er detektorfund – det ene er faktisk fremdraget af en bornholmer! De bornholmske Amatørarkæologer har nemlig været indkaldt til Hedeby som eksperter i detektorbrug¹¹. De to mønter er meget velbevarede og havde således lige metal nok til at blive opfanget af detektoren. Disse to fund stammer fra Hede­bys sydvestlige del, der udgør bebyggelsens seneste fase, der først blev bebygget vel ind i 900-tallet. De er fundet så langt fra hinanden, at det er usandsynligt, at de skulle være tabt sammen, selv hvis man tager i betragtning, at de teoretisk kan være blevet flyttet rundt af ploven. De må derfor anses for at udgøre

to af hinanden uafhængige tilfælde af tab af mønter.

De øvrige tre korsmønter stammer fra en udgravningen i Hede­bys nordvestlige del, der startede i 2005 og endnu ikke er afsluttet. Mønterne blev fundet i et nedbrændt grubehus (grubehus 1), der måler cirka 3 x 3,2 m. Det indeholdt ikke mindre end 9 vikingetids­mønter. Det nederste ældste lag (fase 1) indeholder 4 mønter præget i Hedeby i første halvdel af 900-tallet af Brita Malmers¹² type KG 7 (inv. 2600, 2673, 2688, 2700). Næste fase er brandlaget, der har fastfrosset et øjebliksbillede i husets historie, som er blevet forseglet ved genopbygningen af huset. Resterne af en forkullet vævestol angiver arten af den aktivitet, der fandt sted i huset. I brokkerne var der 4 mønter: to korsmønter (inv. 1910, 2390), en Karolus-eftersligning præget i Hedeby i 3. fjerdedel af 900-tallet (Malmers KG 9c eller d; inv. 1963) og en Otto-Adelheid-pfennig, Hatz III:7, fra Goslar-området i Saksen (inv. 1855). Prægestarten på sidstnævnte er under debat, men må befinde sig efter 983, dog muligvis først i 991¹³. Den udgør den seneste mønt i brandlaget, der derfor kan dateres til efter 983/991. Endeligt er den sidste af korsmønterne (inv. 1621) fundet i fyldlaget cirka 40 cm over brandlaget.

Alle mønterne i grubehus 1 er fundet hver for sig, og udgør således sandsynligvis ikke en tabt pung, men en række enkelttab af mønter. Disse mønter var i dårlig stand og blev kun fundet, fordi jorden blev soldet. Tilsammen med fundet fra havnen er de fem nye mønter

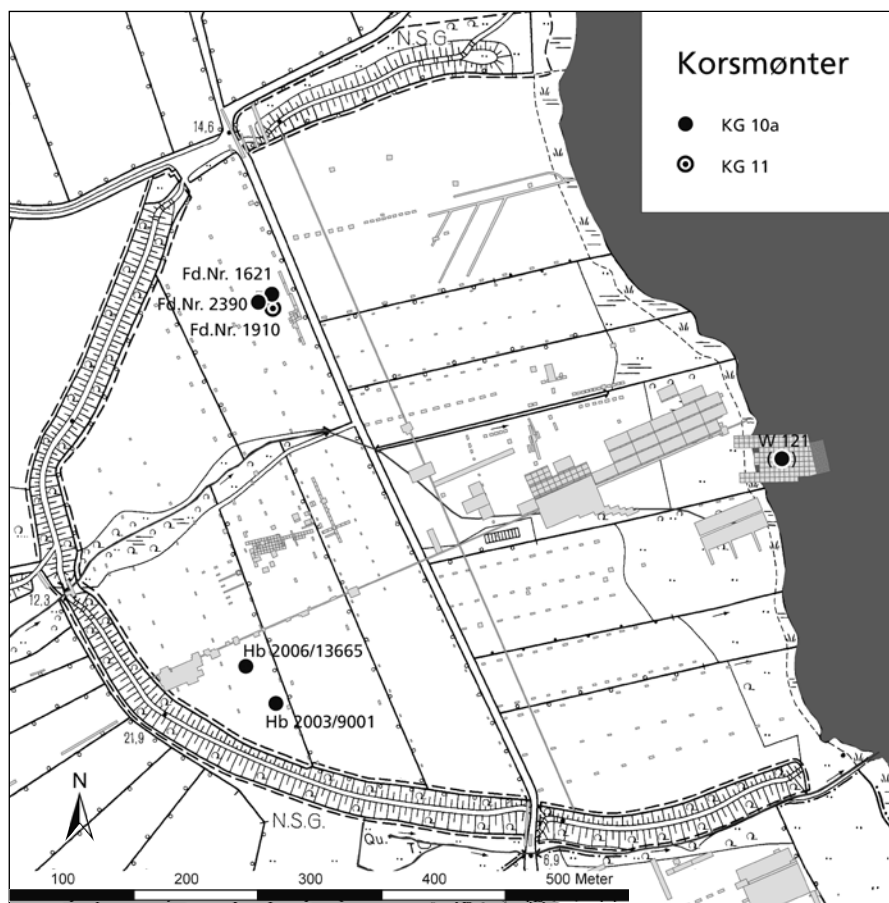


Fig. 1. Kort over Hedeby med angivelse af fundstederne for de 6 korsmønter. Tegning: Volker Hilberg.

spredt ud over et større område (fig. 1). Under udgravningerne i 1960'erne i Hedeby blev der ikke brugt så fine udgravningsmetoder – i bagklogskabens klare lys kan man kun gisne om, hvor mange mønter, arkæologerne dengang har overset.

Alt dette tyder på, at korsmønterne har været hyppigt benyttet i møntomløbet i 980'erne i Hedeby. Andre mønter fra den pågældende periode er sjældne. Da Wiechmann lavede

sin syntese var der to enkeltfundne og en gravfundet Sachsenpfennig¹⁴. Blandt mønterne fra detektorrecoognosceringerne er hidtil identificeret 10 mønter af den kølnske COLONIA-type: 5 Hävernicks¹⁵ 67 præget 983-996, 2 Hävernicks 34, samme datering, 2 Hävernicks 29 (936-962) eller 67 (983-996), 1 sikker Hävernicks 29. Der er ligeledes en penning fra Strasbourg under Otto III (983-), samt to lidt tidligere denarer fra henholdsvis

Speyer af typen Dbg.¹⁶ 825 og sandsynligvis Mainz af typen Dbg. 778-779. Flere af disse mønter er fragmenterede, bøjede eller testede ved små knivhak ("pecks"). Det var normalt i Skandinavien og Østersø-området i denne tid, hvor mønter brugtes som betaling efter vægt (i modsætning hertil er Karolus-eftersligningerne og korsmønterne i Hedeby IKKE fragmenterede og testede, da de IKKE blev brugt efter vægt, men derimod efter antal). Det står ikke helt klart om disse mønter cirkulerede samtidigt med korsmønterne eller – mest sandsynligt, da de fleste af dem er præget efter 983 – i perioden efter korsmønternes ophør.

Vi kan derfor nærmest konkludere, dog med forbehold for det forholdsvis lille fundmateriale, at korsmønterne var det dominerende indslag i Hedeby i 980'erne eller tidligt i det følgende årti – og det var bestemt ikke, hvad vi forventede. Da Brita Malmer i 1966 foretog sin banebrydende undersøgelse af de nordiske mønter før år 1000, kendte hun ikke et eneste fund af korsmønter fra Hedeby eller Sydslesvig i det hele taget, udover de tre eksemplarer i det sene List-fund på øen Sild. Det er nedlagt omkring 1000-1003 og er således senere end korsmønternes primære cirkulationsperiode. De tre korsmønter syner ikke meget blandt skattens flere hundrede mønter¹⁷. Malmer konkluderede, ganske naturligt ud fra fundsituationen på daværende tidspunkt, at denne mønttype ikke kunne være produceret i Hedeby, således som man ellers tidligere havde forestillet sig. På grundlag af den generelle fundspredning tilskrev hun typen til Danmark – der kendes en del skattefund med stor andel af disse mønter både fra Jylland (Grågård, Pilhus, Siem, Grønnerup), Fyn (Harndrup), Sjælland (nær Sorø) og Skåne (Södra Sandby, Kabbarp, Baldringe og Ystad). Malmer mente ikke at materialet kunne bære at foreslå et præcist møntsted indenfor Danmarks grænser¹⁸. Scenen var åben for hypoteser. Haralds hovedstad Jelling har været nævnt. Det samme har Odense, Roskilde og Lund. Det mest sandsynlige bud er

blevet fremført af Else Roesdahl¹⁹. Hun foreslog, at udmøntningen kunne have fundet sted på de samtidige ringborge, hvis opførelse omkring 980 jo netop tilskrives Harald Blåtand, og er et led i hans organisering og militarisering af landet: man skulle bruge penge til soldaterne.

Malmers argument for at afvise Hedeby som prægested var imidlertid netop fraværet af fund i denne by. Med de nye fund er denne tingenes tilstand imidlertid ændret, og det kunne være på sin plads at tage spørgsmålet op til diskussion igen. Det skal dog indledningsvist understreges, at så længe møntstedet ikke er påvist arkæologisk – eksempelvis ved fund af et møntstempel i en sikker kontekst – må møntstedtilskrivningen forblive hypotetisk.

Når prægestedet for en anonym, indskriftsløs mønttype skal bestemmes, benytter man ofte fundspredningen som retningslinje. Spredningen af enkeltfund er her mere afgørende end spredningen af skattefund. Enkeltfund er nemlig hovedsagligt resultatet af tab fra dagligdags møntbrug, mens mønter i skattefund i teorien kan være transporteret over lange afstande og derfor ikke nødvendigvis er karakteristiske for møntmassen på fundstedet. Vi vil derfor i denne sammenhæng udelade de par hundrede eksemplarer af korsmønterne i skattefund rundt om i Danmark og koncentrere os om enkeltfundene. Spredningen af enkeltfundene af korsmønter i nuværende Danmark (4 stk, Vorbasse, Trelleborg, Århus, Råhede) og Sydslesvig (6 stk i Hedeby) peger efter fremkomsten af de nye fund præsenteret her utvetydigt i retning af Hedeby. Imidlertid har netop korsmønterne som omtalt ovenfor en meget dårlig overlevelseshastighed som enkeltmønter på grund af deres skrøbelighed, så der må flere argumenter til, hvis man skal acceptere tilskrivningen af korsmønterne til Hedeby.

Korsmønterne er prægeteknisk, motivmæssigt og hvad angår størrelse, tykkelse og vægt tæt knyttet til de mønter, der i det meste af 900-tallet blev præget i Hedeby. Sidstnævnte



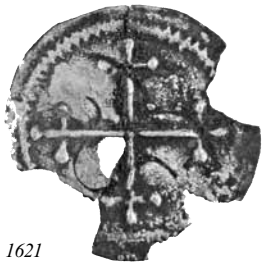
Råhede



9001



13665



1621



1910



2390

Fig. 2. Mønter fra Råhede. Foto: Henrik Brinch Christiansen. De 5 mønter fra Hedeby. Foto: Volker Hilberg. 2:1.

var motivmæssigt en fortsættelse af de efterligninger af Karl den Stores (768-814) mønter fra handelsbyen Dorestad i det nuværende Holland, som var blevet præget i Hedeby i det tidlige 800-tal, men i tidens løb var de blevet meget lettere og tyndere. I 900-tallets Hedeby blev disse mønter (Karolus-efterligninger) benyttet efter antal – og ikke som metal efter vægt, som det ellers var vane i vikingetiden – og udenlandske mønter blev i modsætning til andre steder i Danmark effektivt udelukket. Hedeby udgjorde således en enklave, der var økonomisk mere udviklet end det omliggende samfund²⁰. Om Karolus-efterligningernes dominans har været kontinuerlig i 900-tallet, eller om der ind imellem har været perioder, hvor udenlandske mønter – især islamiske dirhemer fra Mellemøsten og Centralasien – har gjort sig gældende, er stadig et åbent spørgsmål, der afventer findateringen af de mange dirhemer, der er fundet ved de nylige udgravninger og detektorrecognosceringer.

Brita Malmer satte korsmønternes prægestart til cirka 975/980 og lod udmøntningen vare cirka 10-15 år²¹. Denne tolkning holder stadigvæk. Den bekræftes indirekte af korsmønternes fravær i de to skattefund på vikingeringborgen Nonnebakken i Odense – de består udelukkende af islamiske dirhemer og Karolus-efterligninger. Fundomstændighederne for et af fundene antyder, at det er nedlagt samtidig med byggeriet af borgen. Opførelsen må ud fra paralleller til de øvrige ringborge i Danmark sættes til cirka 980. Når korsmønterne mangler på et for kongen så emblematiske sted som en af ringborgene, kunne det tyde på, at de endnu ikke var i produktion på det tidspunkt. Prægestarten skal derfor sandsynligvis placeres efter ringborgens opførelse, hvilket med usikkerheden omkring de præcise årstal svarer fint til Malmers datering²².

I sin oprindelige gennemgang af udmøntningerne fra 1966 foreslog Malmer et kronologisk overlap mellem korsmønterne og Karolus-efterligningerne, idet hun lod sidstnævnte fortsætte op i 980'erne. I en senere artikel har

hun imidlertid gjort Karolus-efterligningerne lidt ældre, således at de to udmøntninger teoretisk kunne følge på hinanden²³.

Vi har set, at Hedeby var økonomisk forud for andre egne og med Karolus-efterligningerne havde sit eget velfungerede møntvæsen indtil 970'erne. De nye fund viser, at korsmønterne udgjorde hovedelementet i omløbet i Hedeby i perioden efter Karolus-efterligningernes ophør. Det tyder på, at det velregulerede møntomløb med dominans af egne mønter, der havde karakteriseret Hedeby det meste af 900-tallet, ikke ophørte med Karolus-efterligningerne, men tværtimod fortsatte endnu et årti med korsmønterne. Disse er teknisk set meget avancerede og vel-prægede, og man må formode, at ekspertisen til at forestå en sådan udmøntning først og fremmest fandtes i Hedeby. Møntprægning ville alle andre steder i Danmark have været noget nyt og fremmed. Det ville derfor være naturligt at tilskrive korsmønterne til Hedeby. Argumentationen styrkes af, at her var (nogle af) brugerne jo, og det vil være usandsynligt at forestille sig, at købmændene i Hedeby lige pludseligt ville acceptere mønter andetstedsfra som deres egne i det vel-regulerede møntomløb. Den sidste fase af Karolus-efterligninger (Malmers KG 9d) bestod af lette, sjusket prægede mønter. Indførelsen af korsmønterne kan ses som en forbedring, hvor man vendte tilbage til en højere vægt og tidligere tiders bedre præg. Samtidigt ændrede man motivet, så det kristne kors fik en mere fremtrædende plads.

En eventuel henførelse af korsmønterne til Hedeby støder imidlertid på et stort problem. Korsmønternes udbredelse og brugsmønstre i Danmark fra Nordjylland over Fyn, Sjælland og til Skåne viser fuldstændigt utvetydigt, at det må have været en kongelig dansk udmøntning. Ved siden af mønternes funktion i Hedeby som betalingsmiddel for købmændene, benyttede kongen tydeligvis disse mønter som betaling til sine stormænd rundt om i Danmark. De udgør en usædvanlig stor andel af de danske og skånske skattefund – ofte over halvdelen og nogle gange helt op mod

85 %. Det er meget bemærkelsesværdigt, da nordiske mønter ellers kun udgjorde en brøkdelen af fundenes mønter i tiden før og efter korsmønternes prægeperiode. Korsmønterne blev respekterede, idet de ikke blevet bøjet, fragmenteret og testet, som det ellers var kulturen i datiden og således som det skete med de øvrige ikke-nordiske mønter i fundene. Flere af fundene er fra aristokratiske miljøer og indeholder høj-status smykker. Alt dette tyder på en stærk møntherre, der kunne sørge for at få udbredt mønterne og tilført dem prestige²⁴. Ifølge den alment benyttede kronologi for kongerækken må møntherren være Harald Blåtand (cirka 958-senest 987). Mønternes kristne motiv finder her sin naturlige forklaring, da Harald jo var den konge, der ”gjorde danerne kristne”, som der står på den store Jelling-sten.

Om kongemagten så også har stået for prægningen af Karolus-eftersligningerne helt fra starten omkring år 900, eller om Harald på et eller andet tidspunkt overtog møntretten fra købmændene i Hedeby, må stå hen i det uvisse. Men i 980'erne var han i alt fald herre for korsmønterne.

Og her kommer så problemet. Ifølge den gængse opfattelse af periodens historie blev Hedeby erobret af den tyske kejser Otto II i 974 og blev først dansk igen i 983²⁵. Det vil sige, at Hedeby faktisk slet ikke skulle have været under dansk overhøjhed på det tidspunkt, hvor korsmøntningen påbegyndtes. Imidlertid har Else Roesdahl og David Wilson for nogle år siden problematiseret hypotesen om det tyske herredømme i Hedeby 974-983. De fremhæver, at de få kilder er tve-tydige. De samtidige krøniker, der har været brugt som bevis for den tyske erobring i 974, nævner faktisk ikke Hedeby ved navn, men kommer kun med vage stedsangivelser. Og runestenene taler om et slag ved Hedeby, der faktisk ikke kan tidsfæstes med sikkerhed. Der er indicier på, at det kunne have fundet sted senere²⁶.

Faktisk kan der fremføres andre indicier for Haralds tilknytning til Hedeby-udmønt-

ningerne. Her skal vi tilbage til de to ovenfor omtalte skattefund fra Nonnebakken, hvoraf i alt fald det ene sandsynligvis er nedlagt mens byggeriet af borgen stod på. Vi befinder os altså på en høj-status plads tæt knyttet til kongen selv. I de to fund tæller Karolus-eftersligningerne for en stor del af fundet, og de er ikke testede, bøjede eller fragmenterede. Havde Harald ligefrem bevidst brugt disse Karolus-eftersligninger som sin egen kongelige mønt i betalinger til sine mænd allerede på dette tidspunkt? Og dermed udvidet funktionen af denne udmøntning fra kun at være et redskab for købmændene i Hedeby til også at være kongens mønt? Det ville i alt fald forklare, hvorfor der lige pludseligt i de danske og skånske skattefund lidt senere i 980'erne er uforholdsmæssigt mange Karolus-eftersligninger. Disse er ganske vist blevet noget bøjede, og er således ikke blevet respekteret. Men da havde korsmønterne jo også i mellemtiden overtaget rollen som kongens mønt. Hvis Harald virkeligt har gjort det, må Hedeby også i Karolus-udmøntningens slutfase have været i hans magt, da kongen jo næppe ville benytte en købmandsmønt fra en fremmed herskers område som symbolet på sin egen kongemagt. Denne antagelse angående Karolus-eftersligningerne bygger dog på et ganske spinkelt grundlag. Man må håbe, at fremtidige fund kaster nyt lys over emnet.

Den her skitserede tolkning af Hedeby's mønthistorie tyder på, at Roesdahl og Wilson har ret i deres tvivl om hypotesen om tyskervælden i Hedeby 974-983. Naturligvis medfører usikkerheden omkring den præcise datering af korsmønterne også en usikkerhed om deres udsagn i helt præcise og konkrete historiske situationer. Møntvæsenet virker imidlertid stabilt og sikkert og uden brud under den danske konges overhøjhed. Hedeby var således sandsynligvis kontinuerligt under dansk herredømme, og det velordnede møntvæsen fortsatte længere, end vi hidtil har vidst.

Nu kan man naturligvis ikke udelukke, at nogle af korsmønterne kan have været præ-

get andre steder end i Hedeby. Vi har jo set ovenfor, at kongen benyttede dem som gaver til sine stormænd. Det ville være naturligt at forestille sig, at disse uddelinger fandt sted på ringborgene, der jo var kongens faste holddepunkter rundt om i riget. Der er faktisk fremdraget en del spor af guld- og sølvsmedevirk-somhed på ringborgene, hvor ædelmetallerne jo var i sikkerhed. Så der har påvisligt været forarbejdet sølv på borgene. Kunne man have medbragt en rutineret møntmester hertil fra Hedeby for at forestå udmøntningen her? Så ville man i alt fald kunne undgå den lange og farlige transport af selve mønterne fra Hedeby. Det spørgsmål får vi nok ikke svar på, hvis ikke arkæologien engang afslører nye fund. Men selvom prægning også skulle have fundet sted udenfor Hedeby, ændrer det ikke grundlæggende ved ovenstående argumentation for korsmønternes betydning for Hedeby i 980'erne – og dermed for Haralds indfly-delse i byen på dette tidspunkt.

- ¹ Vi vil gerne takke Else Roesdahl for gode kommentarer og henvisninger.
- ² <http://jelling.natmus.dk/>. Projektet er muligjort ved en generøs donation fra Bikubenfonden.
- ³ Jens Christian Moesgaard, "Hvorfor er der så få enkeltfund af Harald Blåtands mønter? Nogle betragtninger over møntfunds repræsentativitet", *NNUM* 2009, s. 135-139.
- ⁴ Poul Nørlund, *Trelleborg*, København 1948, s. 143, 296, planche LIV,2; Brita Malmer, *Nordiska Mynt före år 1000*, Lund-Bonn 1966, s. 268, nr. 41.
- ⁵ Steen Hvass, "Vorbasse. The Viking-age settlement at Vorbasse, Central Jutland", *Acta Archaeologica*, 50, 1979 (1980), s. 137-172, se s. 169; Kirsten Bendixen, "Nyere danske fund af merovingiske, karolingiske og ældre danske mønter", *Commentationes numismaticae* 1988, *Festgabe für Gert und Vera Hatz*, Hamburg 1988, s. 37-50, se s. 47, nr. 18.
- ⁶ Se Lars Krants på bloggen <http://bispetorvet.wordpress.com> under 17. og 19. maj 2010.
- ⁷ *Vikingerne* Aros, Moesgård museum, 2005.
- ⁸ Ralf Wiechmann, "Haithabu und sein Hinterland – ein lokaler numismatischer Raum? Münzen und Münzfunde aus Haithabu (bis zum Jahr 2002)", *Berichte über die Ausgrabungen in Hai-*

thabu, vol. 36, Neumünster, 2007, p. 182-278, se s. 270, 278, nr. 121, se også s. 195 og kort s. 228. Desværre er møntens præcise fundsted indenfor havneudgravningen ikke blevet indmålt.

- ⁹ Wiechmann, anf. arb.
- ¹⁰ Ralf Wiechmann, *Edelmetalldepots der Wikingerzeit in Schleswig-Holstein. Vom 'Ringbrecher' zur Münzwirtschaft*, Neumünster 1996.
- ¹¹ Se *NNUM* 2006, s. 135 og 2007, s. 49-57 og Claus von Carnap-Bornheim & Volker Hilberg "En sjælden arabisk mønt fra Hedeby", *Danefæ*, København 2010 s. 170-173.
- ¹² Malmer, anf. arb.
- ¹³ Christoph Kilger, *Pfennigmärkte und Währungslandschaften*, Stockholm 2000, s. 100, med henvisninger; Bernd Kluge, "Sachsenpfennige und Otto-Adelheid-Pfennige", Matthias Puhle (udgiver), *Otto der Grosse. Magdeburg und Europa*, Mainz 2001, s. 417-426.
- ¹⁴ Wiechmann, anf. arb. (2007), nr. 56-58.
- ¹⁵ Walter Hävernich, *Die Münzen von Köln*, Köln 1935. For reviderede dateringer, se Peter Ilisch, "Zur Datierung der in nordischen Funden vorkommende ottonischen Münzen von Köln", *NNA* 1983-84 (1990), s. 123-144..
- ¹⁶ Hermann Dannenberg, *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, 4 bind, Berlin 1876-1905
- ¹⁷ Malmer, anf. arb., s. 262, fund 10; Wiechmann, anf. arb. (1996), s. 305, fund 16, mønt 768-770.
- ¹⁸ Malmer, anf. arb., s. 190-196.
- ¹⁹ Else Roesdahl, *Fyrkat. En jysk vikingeborg*, bd. 2. *Oldsagerne og gravpladsen*, København 1977, s. 175.
- ²⁰ Wiechmann, anf. arb. (1996, 2007).
- ²¹ Malmer, anf. arb., s. 229-238.
- ²² Se nærmere i Jens Christian Moesgaards kommende bog om Harald Blåtands mønter, hvor der også vil være komplette kildehenvisninger.
- ²³ Brita Malmer, "Münzprägung und frühe Stadtbildung in Nordeuropa", *Haithabu und die frühe Stadtentwicklung im nördlichen Europa*, Neumünster 2002, s. 117-132.
- ²⁴ Mere herom i Moesgaards kommende værk.
- ²⁵ Se for eksempel Ch. Radtke, "Haidaby", *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 13, Berlin-New York, 1999, p. 363-381.
- ²⁶ Else Roesdahl & David M. Wilson, "The Århus rune-stones", *Names through the Looking-Glass, Festschrift in Honour of Gillian Fellows-Jensen*, udg. Peder Gammeltoft & Bent Jørgensen, København 2006, s. 208-229, se s. 226.

Islamiske mønter i Davids Samling

Af Maria Louise Storm

Den 15. maj 2009 åbnede Davids Samling i Kronprinsessegade i København på ny dørene efter godt tre års renovering. Davids Samling har tre permanente samlinger, hvoraf de to er Ældre europæisk samling og Nyere dansk samling. Øverst oppe under taget i den gamle bygning, i en labyrint af trapper og gange befinder sig den sidste, og i denne sammenhæng, vigtigste samling – nemlig den Islamiske.

Den Islamiske Samling er museets største og omfatter alt fra mønter og kunst til tekstiler og våben. Samlingen har materiale, der stammer helt tilbage fra det 7. århundrede og frem til omkring det 19. århundrede, og den dækker geografisk helt fra det islamiske Spanien til udbredelsen af islam i Østen. Udstillingen, der er opbygget kronologisk og med underinddelinger afhængig af geografi og dynasti eller kulturhistoriske temaer, starter fra år 0 i den islamiske tidsregning (622 efter vor tidsregning) og er en virtuel rejse i tid, rum og sted.

For hvert islamisk dynasti er der på væggen ved siden af montren med de udstillede mønter en elektronisk montre med udvalgte mønter fra perioden. Montren har touchscreen og man kan klikke sig rundt i de forskellige mønter, forstørre billedet af dem, læse inskriptionerne i transskription, samt blive oplyst om historiske bonusinformationer. Informationerne i de elektroniske montrer er de samme, der forefindes i samlingens elektroniske database over mønter, som jeg kommer nærmere ind på nedenfor.

I udstillingen indgår også læserum udstyret med bøger og store lænestole, et computerområde, med adgang til samlingens hjemmeside og database over mønter.

Hvis man besøger samlingens hjemmeside fra egen computer, er kronologien over de islamiske dynastier god at have i baghovedet.

Siden er bygget flot op, med masser af illustrationer og højt opløselige billeder. Men leder man efter databasen over de islamiske mønter er 'ruten' på hjemmesiden ikke umiddelbart logisk. Mønterne har ikke deres egen kategori under emnet 'Materialer' eller 'Metal, våben og smykker', hvilket havde været logisk. Derimod er der en underkategori for hvert islamisk dynasti, der hedder 'mønter', men man skal altså på forhånd vide, hvilket dynastis mønter, man vil have frem. På hjemmesiden skal man altså først vælge Islamisk samling > Islamiske dynastier > "dynasti", eksempelvis Abbasiderne. > Mønter. Denne lidt ulogiske indgang skyldes sandsynligvis, at man har opbygget hjemmesiden helt på samme måde som den egentlige udstilling, hvor dynastierne jo er det overordnede ordningsprincip.

Når dette system først er afluret, skal det bemærkes at Davids Samlings elektroniske database over islamiske mønter er et fantastisk redskab. Basen dækker over mønter fra Umayyaderne i 600-tallet til indiske mønter i 1800-tallet. Der er billeder af mønterne, for- og bagside, samt, som nævnt ovenfor, inskriptionerne fremgår i arabisk transskription og er oversat til dansk. Til hver mønt er desuden knyttet et afsnit med 'historisk kommentar', der eksempelvis forklarer ordlyden på mønten, dens historiske og geografiske kontekst samt informationer om møntherren.

Vejen til mønt-databasen er derfor et kritikpunkt i småtingsafdelingen og bliver fuldt ud opvejat af at alle informationerne ligger offentligt tilgængeligt både på nettet og i Samlingen. Det er en unik mulighed at have adgang til samlingens mønter hjemmefra og elektronisk. Men man bør ikke snyde sig selv for et besøg i den "fysiske" Samling, hvortil der er gratis adgang.



Fig. 1. Denne sjældne mønt er udstillet i rummet med Kulturhistoriske temaer i montren Islams fem søjler. Det er en Hamdanidisk sølvdirhem, præget i Aleppo i Syrien under Nasir al-Dawla Abu Muhammad al-Hasan og Sayf al-Dawla Abu'l-Hasan Ali (942-967) i år 353 efter den islamiske tidsregning = 964 efter vor tidsregning. På hjemmesiden får man god information om mønten. Indskriften fortæller om den skæbne, som venter den, der måtte glemme at forvalte sine penge i overensstemmelse med islam: "De, der puger guld og sølv sammen og ikke giver det bort for Guds sag, dem skal du forkynde en pinefuld straf!" (sura 9, vers 34). Islams obligatoriske skat, zakat, udgør almindeligvis 2,5 % af en persons samlede formue, som årligt skal overdrages til fattige og trængende. Helt op til vor tid har det været en udbredt tradition i den islamiske verden at forsyne mønter med religiøse mundheld. Inv. nr. C 554. Foto: Davids Samling.

Fig 2. Hidtil upubliceret sølv donativ dirhem, præget i 254 efter den islamiske tidsregning = 868 efter vor tidsregning under den abbasidiske kalif al-Mu'tazz (866-869). Den viser en vagtel og en hare. Normalt bar sølvmonter kun religiøse indskrifter samt kaliffens navn, møntstedet og dateringen. De religiøse retslærde sikrede, at ingen afbildning af dyreliv blev set offentligt. Imidlertid var hoffets liv skjult for offentlighedens blikke og fordømmelse. Al-Mu'tazz var en ung mand først i tyverne, som efter at have dræbt sine brødre for at sikre sin egen overtagelse af kalifatet, var ivrig efter at få sine egne efterkommere. Både vagtlen og haren er kendt for deres frugtbarhed og store antal unger. Denne mønt var sandsynligvis ment som en tilskyndelse og belønning til de kvinder, der skulle give kaliffen sønner for at øge hans følelse af sikkerhed. Imidlertid døde al-Mu'tazz faktisk uden en mandlig arving, idet han blev afsat og myrdet i 869. Inv. nr. C 516. Foto: David Samling.

Fig. 3. Sølv dirhem, præget i Shiraz (nuværende Iran) i 436 efter den islamiske tidregning = 1044/1045 under den buyidiske emir Abu Kalijar (1024-1048). Smukt udformede indskrifter spiller en fremtrædende rolle på de fleste islamiske mønter, men på denne mønt er præsentationen specielt kunstnerisk. Abu Kalijar benytter de mest overdrevne titler, der nogensinde er blevet brugt af en islamisk hersker. De ærestitler, der ender med al-dawla (staten), al-milla (nationen) eller al-umma (samfundet) var ikke nok for ham. Som det ses på denne mønt foretrak han de titler, som viste hans forhold til Gud: "Den Store Kongernes Konge, Genopliver af Guds Religion, Forsvarer af Guds Tjenere og Guds Stedfortræders Ligemand". Islamiske mønter bærer årstal længe før, det blev almindeligt i de kristne lande. Inv. nr. C 252. Foto: Davids Samling.



Fig. 2. Et kig ind i udstillingen om Det muslimske Spanien. Man ser møntmontren og computerskærmen på væggen. Foto Pernille Klemp 2010.

GRÆSKE MØNTER

AG 702	Lucania. Metapontion. 510-480 BC. Stater. Ear of corn META, S. cf 235. SNG Cop cf.1166.	VF	8500,-
AG 610	Sicily. Agrigentum. 430-425 BC. Didrachm. Eagle AKRA / Crab. S. cf.708. SNG Cop cf.26.	VF	3400,-
AG 918	Sicily. Gela. 420-415 BC. Didrachm. Mounted warrior / Man-hesded bull GELA. S.802.	aVF	5500,-
AG 700	Macadon under Rome 158-149 BC. Tetradrachm. Shield w. Artemis / Club MAKEDONON. S.1386.	Gvf	3000,-
AG 516	Thrace. Maroneia. 450-400 BC. Stater. Horse prancing / Square w. wine MHTPOthON, SNG Cop. Cf.600.	aVF	6000,-
AG 402	Thessaly. Thesssalian League. 196-146 BC. Double Victoriatus. Head of Zeus / Athena Itonia. S.2232.	EF	2500,-
AG 473	Boeotia. Thebes. 395-387 BC. Stater. Shield / Amphora. S cf.2389. SNG Cop cf.304.	VF	2500,-
AG 616	Aigina. 510-490 BC. Stater. Sea turtle / Incuse pattern. S.1851.	aVF	2400,-
AG 930	Aigina. 445-431 BC. Stater. Tortoise / Incuse pattern. S.2600. SNG Cop. 517.	VF	5800,-
AG 518	Sikyonia. Sikyon. 430-390 BC. Stater. Chiaere / Dove. S.263. SNG Cop 33.	VF	2700,-
AG 620	Ionia. Chios. 480-460 BC. Didrachm. Sphinx / Incuse square. S.4593.	VF	2800,-
AG 916	Carian Islands. Rhodes. 387-304 BC. Dedrachm. Helios / Rose. S.5037.	VF	3000,-
AG 403	Lycia. Late 6th-early 5th cent. BC. Stater. Forepart of boar r./ Incuse sq. S.cf.3578. SNG C.cf.2	VF	3000,-
AG 354	Lycia. 480-440 BC. Stater. Pegasos l. on shield / Triskeles. Von Aukl.4089	EF-VF	4500,-

MØNTER OG PENGESEDLER KØBES OG SÆLGES

Rekvirer prislister over antikke mønster, danske mønster, guldmonter, sedler m.m. Opgiv
venligst samleområde da listerne printes ud så de passer til samleområdet.

BEMÆRK NU LUKKET MANDAG – MEN ÅBEN TIRSDAG

Åben tirsdag, onsdag, torsdag og fredag kl. 11 – 17,30.

Lukket mandag og lørdag.

HAFNIA COINS

Finn Rasmussen

Gl. Kongevej 172A

DK 1850 Frederiksberg C.

Tlf. /fax. *45 – 33217127

www.hafniacoins.dk

email: fr@hafniacoins.dk

Nordisk Numismatisk Unionsmöte i Köpenhamn den 28-30 maj 2010

Under tre försommar dagar, den 28 till den 30 maj, strömmade delegater från Nordens numismatiska föreningar och myntkabinett till Köpenhamn. Efter tre år var det dags att ännu en gång samlas för Nordisk Numismatisk Unionsmöte. Denna gång var det Danmarks Numismatiska Förening, med Preben Nielsen som ordförande, som med den äran stod för arrangemanget.

På fredag kväll inleddes evenemanget med en mottagning på Danmarks Nationalbank. Mötets deltagare trädde in i den av Kulturarvsstyrelsen fredade byggnaden som är ritad av Arne Jacobsen och är uppförd 1965 till 1971. I den imponerande entréhallen med en närmast sakral karaktär, hälsade Nationalbankens direktör Torben Nielsen de ca 60 deltagarna välkomna. Vi fick höra om byggnadens historik och Nationalbankens funktion. Till exempel var det intressant att få veta om produktionen av Danmarks och Färöarnas sedlar som sker i en avdelning av Nationalbanken på Havnegade, mitt i Köpenhamn. Efter en rundtur då sedelutställningen och direktionsrummet visades, bjöd Nationalbanken generöst på vin och en buffé.

Lördagens program inleddes med föreläsningar i hörsalen på Nationalmuseum av representanter från respektive myntkabinett samt Numismatiska forskningsgruppen i Stockholm. Först ut var Håkon Ingvaldsen, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, som berättade om myntfynd från de arkeologiska utgrävningarna i Metropolis i Jonien och institutionens engagemang i detta stora projekt. Cecilia von Heijne, Kungl. Myntkabinettet i Stockholm, redogjorde för sitt projekt som utgår från Magnus Erikssons myntning på 1300-talet och i detta föredrag speciellt gränsproblematiken i nuvarande sö-

dra Sverige. Kenneth Jonsson, Numismatiska Forskningsgruppen i Stockholm, presenterade en bred översikt av Skånes myntfynd från järnålder till och med 1700-talet. Tuukka Talvio, Myntkabinettet vid Finlands Nationalmuseum, diskuterade ett eventuellt finskt ursprung av ett mynt präglat under Sven Tveskägg i Lund (finns att läsa på sid 135-137). Slutligen berättade Michael Märcher, Den Kgl. Mønt- og Medailliesamling om en intressant gåva från Nationalbanken till museet, nämligen den utrustning från 1950-talet som skulle användas för att trycka sedlar i händelse av att Danmark blev invaderat av en främmande krigsmakt. Denna utrustning var också utställd för allmän beskådan utanför audiotoriet. Efter föredragen förflyttade sig hela sällskapet till den närbelägna Tivoli Hallen, där en genuint dansk "smörrebröds-frokost" avnjöts. Vid återförsamlingen på Nationalmuseet avhölls unionsmötet. Protokollet från mötet finns att läsa på sid 157-161. För redaktionskommittén för Nordisk Numismatisk Årsskrift följde därpå ett enskilt möte.

Lördagen avslutades med en festmiddag på restaurang "The Dining Room" på 25 våningen i Radisson Blu Scandinavia Hotel. Middagen avnjöts mot en fantastisk utsikt och solnedgång över Köpenhamns stad åt ena hållet och Öresund med Skåne i horisonten åt andra hållet. Alla middagsdeltagare fann vid sitt kuvert en medalj särskilt framtagen för tillfället. Medaljen har formgivits av Torben Juul Hansen, ledamot i Dansk Numismatisk Förening. På framsidan avbildas en blomma med åtta blad, symboliserande de numismatiska föreningarna i Danmark, Sverige (Svenska Numismatiska Föreningen och Skånes Numismatiska Förening), Norge, Finland (Finlands Numismatiska Förening och Numismatiska



Utsikt från "The Dining Room", Radisson Blu Scandinavia Hotel.

Föreningen i Åbo), Island och Färöarna. På baksidan är motivet ett krönt hjärta, symbolen för Den Kgl. Mønt. Medaljen var en gåva från Danmarks Nationalbank. Dansk Numismatisk Förening och Preben Nielsen tackades rikligt med tal och gåvor från ledamöterna.

Under söndagen gjordes en exkursion. Först besöktes Brede Værk som är ett museum för industrikultur och som förvaltas av Nationalmuseum. Museet är förlagt till flera byggnader som härstammar från 1700-talet till mitten av 1900-talet då verket var i aktivt bruk. Många olika teman behandlas såsom industrialiseringen, hur brukssamhället fun-

gerade, textilproduktion m.m. En ny utställning med modernt och intressant formspråk visades av en guide. Lunchen intogs på en restaurang strax invid havet. Som avslutning för unionsmötet, och som kronan på verket, besöktes Christian VII:s Palæ på Amalienborg, som är Drottning Margrethes representationslokaler. De nyrenoverade lokalerna visades av två kunniga och entusiastiska guider. De visade den kungliga prakten i allt ifrån symbolspråket till de små detaljerna samt hur Drottning Margarethe har satt sin prägel på slottet och restaureringen.

Cecilia von Heijne

Unionsmødet, København, lørdag 29. maj 2010

Deltagere:

Dansk Numismatisk Forening

Preben Nielsen

Bent Petersen

Den kgl. Mønt- og Medaillesamling

Michael Andersen

Føroya Myntsavnarafelag

Rósing Skorá

Thorolf Björklund

Kungl. Myntkabinettet

Ian Wiséhn

Myntkabinettet, Kulturhistorisk museum

Håkon Ingvaldsen

Myntsafnarafélag Íslands

Freyr Johannesson

Nationalmuseets Myntkabinett

Tuukka Talvio

Norsk Numismatisk Forening

Kjell E. Z. Andersen

Finn E. Johannessen

Numismatiska Forskningsgruppen

Kenneth Jonsson

Numismatiska Föreningen i Finland

Aimo Linkosalmi

Kauko Härmäläinen

Numismatiska Föreningen i Åbo

Tom C. Bergroth

Seðlabanki Íslands

Anton Holt

Skånes Numismatiska Förening

Allan Hansson

Bernt Thelin

Svenska Numismatiska Föreningen

Jan-Olof Björk

Magnus Wijk

Nordisk Numismatisk Union

Henning I. Larsen (unionskasserer)

Jens Christian Moesgaard (hovedredaktør)

Else Rasmussen (redaktionssekretær)

Jørgen Steen Jensen (Nordisk Numismatisk
Årsskrift)

Dagsorden:

1. Unionsmødet åbnes

2. Valg af ordstyrer, referent og 2 justeringsmænd

3. Unionsformandens beretning for 2007 - 2009

4. Nordisk Numismatisk Unions Fond

5. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

6. Rapport fra Unionsmedlemmerne

7. Nordisk Numismatisk Årsskrift

8. Eventuelt

9. Næste møde i Nordisk Numismatisk Union

10. Unionsmødet afsluttes

Protokol

1. Unionsmødet åbnes. Preben Nielsen bød deltagerne velkommen til Unionsmødet i København og præsenterede den udsendte dagsorden.

2. Valg af ordstyrer, referent og to justeringsmænd. Preben Nielsen blev foreslået til ordstyrer og enstemmigt valgt. Til referent blev Bent Petersen og Birger Bentsen valgt, mens Allan Hansson og Kjell E.Z. Andersen blev valgt til justeringsmænd.

3. Unionsformandens beretning 2007-2009. Preben Nielsen fortalte, at der ikke havde været sager til behandling i perioden. Efter mødet i 2007 udestod spørgsmålet om nye regler for eksport og import af mønter i Norge. Nye regler med rimelige begrænsninger er kommet, både Norsk Numismatisk Forening og Myntkabinettet, Kulturhistorisk museum har medvirket til de nye regler¹. Nordisk Numismatisk Unions hjemmeside² er etableret med hjælp fra Svenska Numismatiska Föreningen. Ordføreren takkede foreningen herfor. Et nyt problem, især for møntsamlere, er fremkommet i de seneste år – kopimønter fra Kina. At standse disse kopimønter er næppe muligt, men Preben Nielsen opfordrede til, at man i videst mulige omfang orienterede medlemmerne om disse kopier³.

4. Nordisk Numismatisk Unions Fond

a Regnskabet for 2007, 2008 og 2009 var

- udsendt og Henning I. Larsen bemærkede, at der i 2008 havde været et tab på aktiebeholdningen (Bank Trelleborg), men ellers ingen bemærkninger. Regnskabet blev godkendt.
- b. Fastsættelse af bidrag fra foreningerne. Det blev besluttet, at foreningerne fremover ikke skulle betale bidrag til unionen for livsvarige medlemmer, samt korresponderende og æresmedlemmer. Bidraget blev herefter vedtaget til 2,50 DKK pr. år pr. medlem.
 - c. Fastsættelse af bidrag fra møntkabinetterne, blev vedtaget til 250,00 DKK pr. år.
 - d. Valg af kasserer, Henning I. Larsen blev enstemmigt genvalgt.
 - e. Valg af revisor, Hans Nielsen (Dansk Numismatisk Forening) blev ligeledes genvalgt.
 - f. Tilskud til Dansk Numismatisk Forening på DKK 15.000 til unionsmødet 2010, blev vedtaget.
5. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad
- a. Regnskab 2007, 2008 og 2009, der var udsendt, blev godkendt. Der fremkom ønske om at få trykomkostninger og forsendelse adskilt fremover.
 - b. Prisfastsættelse og antal 2010, 2011, 2012 og 2013. Numismatisk Forening i Finland påpegede de stadig større problemer for medlemmerne med at læse de øvrige skandinaviske sprog og ønskede på baggrund heraf at betale mindre til Medlemsbladet. Svenska Numismatiska Föreningen ønskede ligeledes dels et mindre antal blade, dels et mindre bidrag til medlemsbladet. De fremsatte ønsker tillige med et forslag om at lægge Medlemsbladet ud på internettet, også set i lyset af de stigende portoudgifter, førte til en debat om bladets fremtid. Der blev fra flere sider påpeget Medlemsbladets betydning for Nordisk Numismatisk Unions identitet, og at mulighederne for en ændring af bladets format, økonomi og medie burde undersøges. Jens Christian Moesgaard fremførte, at han ikke kunne påtage sig redaktionsarbejdet, hvis bladet blev internetbaseret. Det blev besluttet, at der nedsættes en arbejdsgruppe, som skal komme med forslag til Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblads fremtid. Preben Nielsen indsamler ét navn fra hvert unionsmedlem, og fra denne liste udpeges medlemmerne til arbejdsgruppen [senere fremkom forslag om andre arbejdsgrupper, der ligeledes udpeges fra listen]. På baggrund af forannævnte blev antal blade og prisen for de enkelte medlemmer bestemt for 2010 og 2011. Der skal således i de kommende halvandet år findes en løsning for Medlemsbladets fremtid fra 1. januar 2012.
- c. Redaktionskomité: Hovedredaktør Jens Christian Moesgaard, Ansvarshavende redaktør Preben Nielsen samt lokalredaktørerne blev alle genvalgt.
 - d. Fastsættelse af vederlag til hovedredaktør og redaktionssekretær. Der blev vedtaget uændret vederlag 5.000 henholdsvis 3.000 DKK pr. år.
6. Rapport fra unionsmedlemmerne
- a. Dansk Numismatisk Forening har i gennemsnit haft 480 medlemmer i perioden 2007-2009, der har været 10-11 auktioner pr. år og to til fire foredrag i samarbejde med Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. I 2009 arrangerede Foreningen sin første møntbørs, det blev en stor succes som gentages i 2010. I november 2010 kan DNF fejre 125 års jubilæum.
 - b. Føroya Myntsavnarafelag har fået ny formand Rósing Skorá, endvidere har foreningen fået en hjemmeside med oplysninger om foreningen⁴.
 - c. Myntsafnarafélag Íslands har positiv tilgang til møder, hvor der har været ti auktioner årligt. I 2009 kunne foreningen fejre 40 års jubilæum.
 - d. Norsk Numismatisk Forening har haft et fald i antal medlemmer, så man nu er 204. Det er svært at holde på nye medlemmer, og tilgangen er i de ældre årgange. Der er



Rósing Skorá og Thorolf Bjørklund. Den nye og den gamle formand for Føroya Myntsavnarafelag



Brita Malmer og Michael Andersen i diskussion

- ni auktionsmøder og et julemøde hvert år.
- e. Numismatiska Föreningen i Åbo har åbnet møderne for ikke medlemmer, historie-studerende, skoler og andre interesserede. En stadigt faldende del af befolkningen behersker det svenske sprog.
 - f. Skånes Numismatiska Förening har i øjeblikket 125 medlemmer og afholder syv auktioner pr. år. Af hensyn til Foreningens økonomi har det været nødvendigt at afhænde det ene foreningslokale.
 - g. Numismatiska Föreningen i Finland har ca. 1.600 medlemmer og afholder fire årlige auktioner med stor efterspørgsel på russiske mønter. Foreningen har udgivet Festskrift til Tuukka Talvio⁵. Foreningens udgivelse af en prislister på finske mønter og sedler har medført, at foreningen skal betale indkomstskat på eventuelt overskud. Foreningen har fået ny formand, Pekka Säilä.
 - h. Svenska Numismatiska Föreningen har ligeledes fået ny formand, Jan-Olof Björk. Foreningen har stiftet et aktieselskab, som afvikler foreningens auktioner, overskuddet fra selskabet går til Svenska Numismatiska Föreningen. Foreningen har nu 830 medlemmer og et godt samarbejde med Kungl. Myntkabinettet, hvor andet bind om Sveriges Mønthistorie er udkommet⁶. Salg af materiale fra Sven Svenssons

samling pågår fortsat.

- i. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Der er sket et generationsskifte, idet Michael Märcher er blevet ph.d. og fået en inspektørstilling. Jørgen Steen Jensen kommer fortsat på Samlingen og har en arbejdsplads. Helle Horsnæs arbejder på en bog om fund af romerske mønter i Danmark (uden Bornholm). Der indkommer ca. 1.500 mønter årligt til danefæbehandling.
- j. Kungliga Myntkabinettet nu med Tumba Bruk Museum har 15 ansatte, dog i nogle perioder op til 40. Museet har skiftet karakter fra en Møntsamling til et Økonomisk Museum. Der arbejdes på værket om Vasatidens mønter. Museet har i øjeblikket i forbindelse med det forestående prinsessebryllup en udstilling om Bryllup, i forbindelse med de skiftende særudstillinger er der udgivet flere småskrifter.
- k. Nationalmuseets Myntkabinett i Helsingfors har to ansatte og en praktikant. Der er kommet nogle bøger, heriblandt beskrivelsen af Antells samling. Der tilkommer flere møntfund, men der er problemer med forholdene på magasinet.
- l. Numismatiska Forskningsgruppen arbejder med den numismatiske undervisning, hvor meget materiale er lagt ud på nettet. Der er således på 10 år lagt data om ca. 45.000 fundmønter.

- m. Sedlabanki Íslands har egentlig kun tre-kvart person ansat, idet stillingen også skal tage vare på biblioteket. Der er dog også hjælp fra studerende og meget er lagt ud på internettet.
- n. Universitetets Myntkabinett er en del af den arkæologiske sektion, hvor to personer er beskæftiget med numismatik. Svein Gullbekk har fået udgivet sin bog om Norges økonomiske historie i middelalderen⁷, endvidere har Håkon Ingvaldsen deltaget i planlægningen af de kommende ti års norske jubilæumsmønter. Planerne om et nyt museum er gået i stå, endvidere har samlingen været lukket på grund af terrortrusler.
7. Nordisk Numismatisk Årsskrift. Seneste bind er 2003-2005, men salget går trægt, der er således til Norsk Numismatisk Forening kun solgt ét eksemplar. Jørgen Steen Jensen spurgte, om det var muligt at hæve antallet til 10? Bindet 2006-2008 er under forberedelse og forventes at udkomme i 2011. Nordisk Numismatisk Årsskrift er udskilt fra Unionen i en selvstændig virksomhed med eget momsregistreringsnummer.
8. Eventuelt
- a. Nordisk Numismatisk Unions hjemmeside. Svenska Numismatiska Föreningen fortsætter med at administrere Unionens hjemmeside. Indholdet tages op til overvejelse i en arbejdsgruppe, nedsættes jfr. punkt 5 b.
- b. Myntsamlingen ved Vitenskapsmuseer, NTNU i Trondheim. Håkon Ingvaldsen fortalte, at der nu er én fast numismatisk medarbejder ved samlingen, hvorfor medlemskab af Nordisk Numismatisk Union ville være naturligt. Emnet kan tages op på næste unionsmøde.
- c. Møde hvert 4. år? Der var flertal for at bibeholde et interval på tre år, der kunne dog godt gives dispensation til næste møde i 2014. Flere delegater udtrykte ønske om et årligt møde mellem delegaterne.
- d. NNU Formål, mål og organisation. Ønske om at diskutere Unionens formål, mål og virke var fremsendt fra Numismatiska Föreningen i Finland. Spørgsmålet tages op i en arbejdsgruppe jfr. punkt 5 b.
9. Næste møde i Nordisk Numismatisk Union. Numismatiska Föreningen i Finland havde tilbudt at være vært for næste Unionsmøde, hvis mødet kunne udskydes til 2014. Unionens styrelse besluttede enstemmigt at tage imod det fremsatte tilbud.
10. Unionsmødet afsluttes. Preben Nielsen konstaterede herefter, at den stillede dagsorden var færdig debatteret, og overlod unionshammeren til Aimo Linkosalmi, der på Pekka Säiläs vegne fik overdraget formandskabet af Nordisk Numismatisk Union. Unionsmødet 2010 var hermed afsluttet.

¹ NNF-NYTT 3-2009, s. 3-4.

² www.nnunion.net

³ Svensk Numismatisk Tidskrift 2 marts 2010, p 38, og Numismatisk Rapport 101, september 2009, p 14.

⁴ www.fomynt.dk

⁵ Scripta Varia Numismatico Tuukka Talvio Sexagenario Dedicata, Helsinki 2008.

⁶ Brita Malmer, Den svenska mynthistorien, Vikingetiden ca 995-1030, Stockholm 2010.

⁷ Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen, se her i bladet 2009, s. 81.

Støt restaureringen af en kølnsk Møntguardeinbog fra 1400-tallet

Ved den katastrofale sammenstyrtning af Kölns Stadsarkiv 3. marts 2009 blev uvurderlige historiske dokumenter ødelagt eller svært beskadiget. Heriblandt var en håndskreven Møntguardeinbog fra 1400-tallet (inv. 90, nr. 959). Den har arkivets venneforeningen Freunde des Historischen Archivs der Stadt Köln e. V. besluttet at hjælpe med til at restaurere. Det vil koste 2.500 €. Økonomiske bidrag hertil modtages med taknemmelighed på kontonummer 19 00 45 89 59, bankkode 370 501 98, Sparkasse KölnBonn. Skriv "Patenschaft Münzwardeinbuch" i kommentarfeltet.

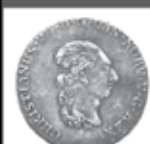
Læs mere i The Celator, juli 2010, s. 34-35.



Gruppenbillede i Amaliehaven lige før Unionsmødets afslutning

Numismatisk tidskrift på internet

www.myntstudier.se



Auktioner på internettet www.lauritz.com

Lauritz.com er i dag Danmarks største auktionshus og Skandinaviens førende kvalitetsauktion på internettet. På få år har Lauritz.com etableret en handelsplatform med over 300.000 besøg og 130.000 bud ugentligt. Hver dag introduceres ca 1.000 nye varer.

Handel på www.lauritz.com bygger på åbenhed, overskuelighed og tillid. Klik ind på www.lauritz.com og læs, hvordan du hurtigt, nemt, sikkert og billigt kan sælge og købe effekter på auktion. Hvis du vil sælge eller have vurderet din samling, kan du kontakte 1 af de 14 lokale Lauritz.com huse i Skandinavien.

Sælgersalær kun 10% (min. kr.100,- pr. lot)

Købersalær kun 18%

Afregning senest 30 dage efter hammerslag

Alle varer sættes på auktion senest 14 dage efter indlevering

Kvalitetsfoto af alle auktionsnumre

Fyldestgørende varebeskrivelse

Kvalificeret numismatisk betjening

Forsendelse mod betaling

Lauritz.com

A bid better

København/Herlev 4450 9800 · Helsingør 5858 5891 · Roskilde 4674 4040
Næstved 5577 3004 · Århus 7020 4460 · Aalborg 9812 3000 · Kolding 7633 6030
Ringkøbing 7244 9999 · Odense 6396 2240

Årsberetning for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling 2009

Besøgstal

Udstillingen havde i 2009 22.642 besøgende. Bedste måned var juli med 3451 gæster, efterfulgt af august med 2953. Men det var jo også en sommer med "museumsvejr"... Højeste besøgstal på én dag var 259 onsdag 22. juli. På Kulturnatten 9. oktober lagde 54 vejen forbi Møntsamlingen. December stod for det laveste månedlige antal med 918. 23. december var der kun 13 gæster. Så hvis man gerne vil fordybe sig uforstyrret i Møntsamlingens udstilling, er det nok en god idé at tage sig en pause fra de travle juleforberedelser for at gå på museum. Tak til Museets opsynspersonale for at føre besøgsstatistikken!

Det er naturligvis kun en lille del af vor store samling, der er udstillet. Resten ligger på magasinet. Hvis man har et forskningsformål, er man velkommen til at bese herlighederne. Det benytter forskere fra ind- og udland sig jævnligt af. Det er specielt glædeligt, at en række ikke-professionelle forskere kan bruge vor samling. En del af resultaterne kan læses som artikler her i bladet. På dette felt er især Sven Aagaard og Frank Pedersen aktive.

Møntsamlingens bibliotek er åbent efter aftale og bliver brugt af både studerende, samlere og alment interesserede.

Forskning, foredrag, undervisning og kongresaktiviteter

Årets højdepunkt var den internationale numismatiske kongres i Glasgow i efteråret. Hvert 6. år samles numismatikere fra hele verden til udveksling af idéer og nye forskningsresultater. Kontakter knyttes, og samarbejder startes. Næsten hele Møntsamlingens stab deltog, flere med foredrag (se nedenfor).

Michael Märcher afsluttede i 2009 sit PhD-projekt *De kongelige møntsteder i Altona og*

København 1813-1873. Teknik og produktion. Stipendiet var betalt af Danmarks Nationalbank, og Michael havde arbejdsplads på Møntsamlingen. Forsvaret fandt sted på Københavns Universitet på Njalsgade 12. februar 2010 og gennemførtes med succes (se *NNUM* 2010, s. 74-75).

Helle Horsnæs havde orlov i årets 5 første måneder betalt af Kulturministeriets Forskningspulje med henblik på udførelse af projektet: Møntefterligninger som kilde til intergermanske netværk i sen romersk kejsertid. (fig. 5) En række artikler, der er baseret på dette arbejde er udgivet eller under udgivelse: "Imitations in gold", in: N. Holmes: *Proceedings of the XIV International Numismatic Congress, Glasgow Monday 31st August to Friday 4th September 2009*.

"Gold imitations of Roman coins produced in Outer Barbaricum", in: L. Bjerg, J. Lind & S. Sindbæk: *From Goths to Varangians. Communication and Cultural Exchange between the Baltic and the Black Sea*, Black Sea Studies vol. 20, Århus 2010.

"Et grænseoverskridende fund", in: M. Andersen & P.O. Nielsen: *Danefæ*, København 2010, s. 105-110.

Nationalmuseets fastansatte museumsinspektører inden for stillingsstrukturen i kategorien seniorforsker har hvert tredje år forskerår, hvor man får lov at hellige sig et forskningsprojekt indenfor museets samlinger. I 2009 var det Jens Christian Moesgaards tur. Han gennemarbejdede samtlige danske skattefund fra Harald Blåtands tid (cirka 958-senest 987) med henblik på en beskrivelse af møntbrug. Jens Christians projekt indskrev sig i Nationalmuseets store satsning på forskning i Jelling-monumenterne og Harald Blåtand, der er finansieret af en generøs donation

fra Bikuben Fonden. Herfra bevilgedes midler til ansættelse af Gitte Tarnow Ingvarðson med henblik på at bistå Jens Christian med studiet af sekundærbearbejdningen (bøjning, fragmentering, testning) af mønterne. Der blev ligeledes stillet rejsepenge og betaling for fotografering af mønterne til rådighed. Det EU-finansierede Eu-ARTECH program betalte for metalanalyser af 65 mønter på det franske museumsvæsens laboratorium på Louvre (Centre de Recherche et de Restauration des Musées de France). Analyserne fandt sted i april og forestodes af Maria Filomena Guerra. Dette arbejde skal munde ud i en bog om møntbrug på Harald Blåtands tid.

Jørgen Steen Jensen har været på studieophold i Cambridge, Fitzwilliam-museet, i forbindelse med udarbejdelse af manuskript til bind 10 af *Medieval European Coinage. Nordic and Baltic Countries*. Studieopholdene har været understøttet af Farumgårdfonden.

Arbejdet med udgivelse af foredragene fra Samlingens seminar i Damaskus i november 2007 (se *NNUM* 2008, s. 172, 175) fortsætter.

Lige før jul lanceredes bloggen Runer og Mønter på internettet (<http://runer-moenter.natmus.dk/>) med Helle Horsnæs som ankerperson for møntdelen. Tanken er at skrive løst og fast om nye spændende fund og andet fra museets virke.

I juni var Jens Christian Moesgaard ankerperson for den franske arkæolog Franck Aberts praktikophold i Danmark. Franck fik en generel introduktion til dansk og svensk arkæologi og museumsorganisation, samt deltog i praktisk arbejde med møntbestemmelser. Han var specielt interesseret i de gode danske erfaringer med samarbejdet med landets metaldetektorbrugere.

Staben deltog desuden i følgende arrangementer (udvalg):

Helle Horsnæs:

Frankfurt, 19.-22. marts, Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte, 'Archäologie zwischen Römern und Barbaren'. Foredrag "Coins for the warriors? Roman denarii

from war booty sacrifices and other types of Danish Iron Age contexts".

Dresden, 4.-9. maj, Numismatik und Geldgeschichte im Zeitalter der Aufklärung. Foredrag "Johannes Wiedewelt – designer of exhibitions".

Glasgow, 31. august-4. september, XIV International Numismatic Congress. Foredrag "Imitations in gold".

Foredrag med fremvisninger af mønter i samlingen for studerende fra Græsk & latin, KU, Oldtidkundskab, SDU, Klassisk arkæologi, KU.

Gitte Tarnow Ingvarðson:

Glasgow, 31. august-4. september, XIV International Numismatic Congress. Foredrag "Among farmers and city people".

Fuglsø, Organisationen af Danske Museer, kulturhistorisk orienteringsmøde, 11.-13. November. Foredrag "Guld, gøgl og gys – møntsamlingens danefæ".

Jørgen Steen Jensen:

Stockholm, 26.-27. februar, Kungliga Myntkabinetet, seminar i anledning af 200-året for freden i Borgå og tabet af Finland. Foredrag om dansk møntvæsen i starten af 1800-tallet.

Dresden, 4.-9. maj, Numismatik und Geldgeschichte im Zeitalter der Aufklärung. Foredrag om samlingens historie i 1700-tallet.

Berlin, 2.-3. juli, Staatliche Museen, kollokvium i forbindelse med Wolfgang Steguweit's afgang, 'Magie der kleinen Form. Von Kunst und Technik, Wissenschaft und Umgang mit Münzen und Medaillen'.

Glasgow, 31. august-4. September, XIV International Numismatic Congress. Udnævnelse til 'honorary member' of The International Numismatic Committee.

Jens Christian Moesgaard:

Hørsholm, 15. januar, menighedshuset. Foredrag om dansk møntvæsen gennem 1000 år. Ålborg, 3. marts, Nordjyllands Historiske Museum. Foredrag for detektorbrugere om



Fig. 1. Gitte Tarnow Ingvardson og Else Rasmussen i typisk Glasgow-vejr. Foto: Michael Märcher.

møntfund.

Slagelse, 19. april (Kulturkredsen) og 19. november (Slaglosia). Foredrag om Grisebjerggård-skatten fra 900-tallet.

Göteborg, 11. maj, Göteborg Numismatiska Föreningen. Foredrag om mønter anno 800 i Karolingerriget, Byzans og Kalifatet.

Caen, 22.-24. September, kollokvium "Vers l'Orient et vers l'Occident : regards croisés sur les contacts et dynamiques culturelles à l'âge viking". Foredrag om kontakter mellem Normandiet og Østersøområdet belyst ud fra møntfund.

Michael Märcher:

Glasgow, 31. august-4. september, XIV International Numismatic Congress. Foredrag "The transfer of minting techniques to Denmark in the 19th century".

Medvirken i japansk dokumentarprogram om danske konger og kongeslotte angående guldmønter fra 1300-1600-tallet i forhold til Øresundstolden, især Christian IV rosenobler.

Se i øvrigt publikationslisten herunder.

Udstillinger

Møntsamlingen har i nogle montrer i det smukke Medaljerum mulighed for at organisere mindre særudstillinger. I 2009 organiserede Josefine Franck Bican og Maria-Louise Storm Svendsen en udstilling om det sensationelle fund af et møntstempel fra 1200-tallet i Ribe. Det er blot det andet kendte middelalder møntstempel fra det nuværende Danmark, mens der fra den gamle danske by Lund i Skåne kendes flere stykker. Stemplet fra Ribe



Fig. 2. Morten Søvsø fra Den Antikvariske Samling/ Sydvestjyske Museer fortæller om fundet af møntstemplet under åbningen 13. maj af den lille særudstilling. Foto Josefine Franck Bican.



Fig 3. Jens Christian Moesgaard alias bisp Tuvo af Ribe (1214-1230) instruerer Marel Bican i møntslagningens kunst under åbningen 13. maj af udstillingen af møntstemplet fra Ribe i maj. Foto Josefine Franck Bican.

er det ældste af dem alle (se *NNUM* 2007, s. 117-123).

Venneselskabet

Selskabet Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Venner havde i 2009 Poul Henning Knudsen som formand, Michael Andersen, Preben Nielsen, Jan Zahle samt Jørgen Steen Jensen som bestyrelsesmedlemmer. Anne Sofie Nobel er forretningsfører. Medlemstallet er godt hundrede, ganske mange er livsvarige medlemmer.

I 2009 har Samlingen takket være støtte fra Venneselskabet kunnet indkøbe et antal bøger, der er nødvendige for vort arbejde.

Venneselskabet var inviteret til åbningen 13. maj af udstillingen om møntstemplet fra Ribe. 11. juni løb det traditionsrige årsmøde af stablen.

Andre funktioner

Møntsamlingsens stab har også andre funktioner. Helle Horsnæs er ph.d.-vejleder for Line Bjerg, Aarhus Universitet. Hun er ligeledes medlem af Collegium Hyperboreum, der står for udgivelsen af serien *Acta Hyperborea* (bind 10 og 11 udkommet i 2009), og censor ved faget klassisk arkæologi på både Københavns Universitet og Aarhus Universitet samt bestyrer af Nationalmuseets blog *Runer og Mønter* i samarbejde med museumsinspektør, ph.d. Lisbeth Imer. Jens Christian Moesgaard er redaktør af *NNUM*, Else Rasmussen er regnskabsfører for samme, for Ernsts Legat og for Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning (DSOM), sidstnævnte sted er hun også sekretær. Helle W. Horsnæs er indvalgt i Videnskabernes Selskabs syllagekomité, hvor Jørgen Steen Jensen var formand (afgået 2009). Han er også for tiden hovedredaktør for *Nordisk Numismatisk Årsskrift* samt bi-vejleder for Michael Märchers



Fig. 4. Stålkasse med plomberede nummeratører og prøvetryk af nødsedler: 10 kroner med Tycho Brahe og 100 kroner med Hans Egede. Udgør en del af Nationalbankens nødberedskab under Den kolde Krig. Foto: John Lee.

ph.d.-projekt. Jens Christian Moesgaard har været peer reviewer på en artikel til *Numismatic Chronicle*. Jørgen Steen Jensen har været forlaget Museum Tusculanums konsulent ved udgivelsen af Svein H. Gullbekks disputats. Michael Andersen er medlem af bestyrelsen for Ernsts Legat og for Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning (DSOM) samt medlem af Det arkæologiske Råd og censorformand ved Middelalder- og Renæssancearkæologi, Århus Universitet.

Gaver

I 2009 er der på Møntsamlingen registreret 52 gaver (Gaveprotokol 4479-4530). Dette høje tal dækker dog delvist over oprydning af et efterslæb af uregistrerede sager fra de foregående år.

Årets mest bemærkelsesværdige gave var nok to kasser med nødpengesedler fra Den kolde Krig (GP 4529). Det drejer sig om dele af et nødseddelberedskab, som Danmarks Nationalbank i 1970-80'erne havde deponeret i bankens filialer i Odense og Århus. Hvis seddeltrykkeriet i København blev besat eller ødelagt ved krigshandlinger, skulle udstyret bruges til fremstilling af nødsedler i provinsen. De plomberede stålkasser indeholdt ligeledes prøvetryk af nødsedler: 10 kroner med Tycho Brahe og 100 kroner med Hans Egede. Disse to sedler var specialdesignet til formålet. Dette nødberedskab var fuldstændigt ukendt af offentligheden, indtil Danmarks Nationalbank forærede det til Nationalmuseet. Det blev vist ved en lille særudstilling på Nationalmuseet i maj-juni 2010.

Fra Venneselskabet modtog Møntsamlingen en blanket til en privatseddel på 4 skilling 1837 fra godset Nørlund i Nordjylland (GP 4484)¹. Udstederen er krigsråd Rasmus Conradsen, der havde både glasværk, stutteri, skovdrift og savværk. Blanketten er unummeret og uden underskrift, og det vides ikke, om sedlen nogensinde blev taget i brug. Blanketten har tidligere været i mønthandler Johan Chr. Holms eje (se *NNUM* 1954, s. 174-175).

Fund

Det gode samarbejde med amatørarkæologer, der finder mønter med metaldetektor, har medført et stort antal fund, hvoraf mange falder ind under danefæreglerne. Mønterne kommer ind i en lind strøm, og derfor kan det til tider være svært at følge med til registreringen. Så denne opgave har førsteprioritet i samlingens daglige arbejde. Faktisk er det suverænt den største enkeltopgave blandt Samlingens mange opgaver – vi bruger hvert år over et årsværk til bestemmelse af fundmønter. Som følge af Nationalmuseets resultatkontrakt med Kulturministeriet har der været ekstra fokus på et nedbringe efterslæbet af uregistrerede fund fra tidligere år. Desværre tvinger de store fundmængder os nogen gange til at undlade at lave bestemmelserne så præcise, som vi kunne ønske det.

I 2009 har vi færdigbehandlet 238 fund med i alt knap 3545 mønter (FP 7933-8170). Det meget store antal mønter dækker imidlertid blandt andet over to store skattefund fra vikingetiden med henholdsvis 1074 (Nørremølle) og 413 mønter ("det sjællandske fund"), der kun er summarisk registreret.

Vi har tidligere publiceret fundlister i Kulturarvsstyrelsens årsberetning om dansk arkæologi, *Arkæologiske Udgravninger i Danmark*. Den er imidlertid ophørt som trykt publikation, og vore ressourcer har ikke været til at publicere fundene andetsteds. Den sidste årlige fundliste, årgang 2002, blev i 2008 publiceret i *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 2003-2005. Fundene bliver fremover – efterhånden som tiden er til det – indberettet

til Kulturarvsstyrelsens database over arkæologiske fund, Det kulturhistoriske Centralregister (DKC), der er tilgængelig på internettet (www.dkconline.dk).

Trykte arbejder

MICHAEL ANDERSEN

"Årsberetning for Den kgl. Mønt- og Medaillesamling 2008", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 157-164.

HELLE W. HORSNÆS

"Hvem ejer kulturarven? – et klassisk synspunkt", *Arkæologisk Forum*, maj 2009, s. 29-33.

"Late Roman and Byzantine coins found in Denmark", in: M. Wołoszyn (red.), *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and the 10th century*, (Congress Polish Academy of Arts and Sciences Krakow April 23rd to 26th 2007), *Moravia Magna seria Polona* vol. III, Krakow 2009, s. 231-270 (abstract med samme titel i: Abstracts of the Conference *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and the 10th century*, Polish Academy of Arts and Sciences, Krakow April 23rd to 26th 2007, s. 21).

"Johannes Wiedewelt – designer of exhibitions", in: Nielsen, M. & Rathje, A. (red.), *Johannes Wiedewelt. A Danish Artist in Search of the Past, Shaping the Future*, *Acta Hyperborea* 11, 2009, s. 259-274.

JØRGEN STEEN JENSEN

"Medaljør F.C. Krohn og nogle 1800-tals pavemedaljer i hans samling", i: Knud Knudsen & Jacob Ørnbjerg (red.). *Polyhistor. Fyrstemagt – Renæssancen – Bystudier – og Historiens Brug. Festskrift til Helge Gamrath*. Aalborg, Aalborg Universitetsforlag, s. 79-85.

"Lommepege til et barn i 1730'ernes København", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 3, s. 118-120.

“En dansk diplomat og tsar Peter III.s mønter(russisksproget)”, 15. *Numizmaticheskaya Konferentsiya. Tezisy dokladov i soobshchenij*. Rostov-na-Don 20-25.IV. 2009. Gos. Istoricheskij Muzej, Moskva, s. 173-174.

Anmeldelser af Kolbjørn Skaare, Mynten, myntene og medaljene. Den Kongelige Mynts historie 1806-2004, Oslo 2008, 350 s. og af Svein H. Gullbekk, Pengevesenets fremvekst og fall i Norge i middelalderen, København 2009 [Omarbejdet disputats, Universitetet i Oslo 2003]. I: *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2, s. 80-82.

Anmeldelse af Frédéric Elfvær (red.), Noga Utvalt – betydande enskilda numismatiske bok- och manuskriptsamlingar i nutida Sverige’, Kungliga Myntkabinettet. Stockholm 2009. 104 trespaltede sider. I: *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 4, s. 171-72.

Nekrolog over P.J. Riis 26. maj 1910-23. september 2008. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1, s. 36.

Nekrolog over Thomas Lutz 7. marts 1951-30. juni 2009. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 4, s. 172.

JENS CHRISTIAN MOESGAARD

”Harald Blåtands ’Jellingemønter’ cirka 975-985”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 43-46.

”Hvorfor er der så få enkeltfund af Harald Blåtands mønter?”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 135-139.

”Sensationelt fund af karolingiske mønter på Ærø”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 170-171.

Med Ole Grøn, Otto Uldum, Gert Rispling og Nadia Haupt, ”Havsmarken – by the way”, *Årbog 2009*, Ærø Museum, p. 82-90.

”Nyt om gamle Sachsenpfennige”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 140-141.

”Gotland og Bornholm i 1100-tallet. Tanker foranlediget af ny bog om gotlandske mønter”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 7-10.

”En falstersk stormand fra 1100-tallet og hans mønt”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 94-95

”Folkelig modstand mod svenskevældet i Skåne i 1700-tallet?”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 113-115.

”Les deniers de Saint-Ouen de Rouen (X^e siècle)”, *Bulletin de la Société française de numismatique* 64-10, s. 242-246 [Omdatering af normannisk mønttype på grundlag af det sjællandske Terslev-fund].

”La monnaie au temps de Guillaume le Conquérant”, Sylvette Lemagnen (red.), *La tapisserie de Bayeux, une chronique des temps Vikings*, Bayeux-Rouen, s. 88-99.

”La circulation des monnaies noires en Haute-Normandie, 1337-1577”, *Revue Numismatique*, s. 221-305.

Med Arnaud Clairand & Jean-Yves Kind, ”Ravent Danskeren. En fransk møntmester fra 1400-tallet”, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 105-111.

Med Arnaud Clairand & Jean-Yves Kind, ”Le teston de François I^{er} aux F gothiques couronnées de l’atelier de Lyon”, *Bulletin de la Société française de numismatique*, 64-6, s. 127-134 [hidtil ukendt variant af en fransk 1500-talsmønt i Den kongelige Mønt- og Medaillesamling].

Anmeldelse af Dagfinn Skre, Means of Exchange (Kaupang, bd. 2), Århus 2008. I: *KUML*, s. 284-289.

Anmeldelse af Stanisław Suchodolski og Mateusz Bogucki (udg.), Money Circulation in Antiquity, the Middle Ages and Modern Times. Time, Range, Intensity, Warszawa-Krakow 2007. I: *Polish Numismatic News VIII (Wiadomości numizmatyczne* 52. årgang, nr. 2 (186)), s. 237-240.

Anmeldelse af Berichte über die Ausgrabungen in Haithabu, 36, Neumünster 2007. I: *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 65.

Anmeldelse af Jørgen Sømod, Danske mønter og mønter fra lande samt områder i union med Danmark eller under dansk overhøjhed fra de ældste tider og indtil 1448, Frederiks-



Fig. 5. Barbarisk efterligning af romersk guldmønt fundet i Kværndrup, Fyn. Vægt 3,68 g. Diameter uden øsen 20-21 mm. Gengivet 2:1. Foto: Nationalmuseet.

berg 2009. I: *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 123-128.

Anmeldelse af Thomas Bloch Ravn, Møntmestergården, Risskov 2009. I: *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 164-169.

"Denmark", *A Survey of numismatic research 2002-2007*, Glasgow, s. 259-261.

"Danefæ tilhører os alle", *Numismatisk Rapport* 101, s. 7-13.

"Kulturgüterschutz und Bürgerpflichten", *Geldgeschichtliche Nachrichten* 241, s. 52-53.

"Møntmestergården indviet i Den gamle By i Århus", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 116-117.

"Hollandsk mønt i dansk reklame", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, s. 76-77.

"Das Geld von Wilhelm dem Eroberer/L'argent de Guillaume le Conquérant", *Die letzten Wikinger/Les derniers Vikings*, Frankfurt, s. 86-91.

Redaktion af *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 4 numre, 176 sider.

Fortegnelse over medarbejdere

Michael Andersen, overinspektør.²

Josefine Franck Bican, museumsinspektør januar-maj.

Gitte Tarnow Ingvardson, museumsinspektør (august-november frikøbt til Jelling-projektet).

Helle W. Horsnæs, museumsinspektør (forskningsorlov betalt af Kulturministeriets Forskningspulje 1. januar-31. maj)

Jens Christian Moesgaard, museumsinspektør, forskerår.

Michael Märcher, ph.d.-studerende indtil 31. maj (stipendium betalt af Danmarks Nationalbank), museumsinspektør fra 24. juni til 31. december.

Else Rasmussen, kontorfuldmægtig (23/37)³
Maria Louise Storm Svendsen, studentermedhjælp (4/37, i første halvår opnormeret til halv tid).

Jørgen Steen Jensen (pensioneret pr. 31. december 2007) kommer fortsat på samlingen.

Trykning af årsberetning betalt af Den kongelige Mønt- og Medaillesamling (tilskuds-midler).

Michael Andersen

¹ Thomas Høiland auktion 131, 28.-30. oktober 2009, lot nr.2708.

² Michael Andersen er ligeledes leder af Danmarks Middelalder og Renæssance.

³ Else Rasmussen fordeler sin tid mellem Møntsamlingen og Antikvarisk-Topografisk Arkiv, Danmarks Middelalder og Renæssance.

Internationella numismatiska rådets möte i Madrid

Det internationella numismatiska rådet (INC/CIN) grundades år 1927 som en centralorganisation för numismatisk forskning. Ursprungligen var det en kommission som lydde under den Internationella kommittén för historiska vetenskaper (CISH) men 2003 beslöt kommissionen att frigöra sig från organisationen eftersom man ansåg att nyttan av den relativt höga medlemsavgiften var för obetydlig. Därför ändrade kommissionen också sitt namn på generalförsamlingen i Glasgow 2009 till det Internationella numismatiska rådet (council / conseil).

Med undantag av hedersmedlemmar har rådet endast institutionella medlemmar: museer, universitet, numismatiska föreningar samt riksbankar och myntverk. Antalet betalande medlemmar är numera ca 150, och de representerar över 30 länder.

I år höll rådet sitt styrelsemöte den 19-20 mars i arkeologiska nationalmuseet i Madrid. Alla nio styrelsemedlemmar var med. Under-

tecknad har uppdraget att vara kassör. Rådets inkomster består helt av medlemsavgifter, till utgifterna hör främst stipendier för unga forskare, mötes- och tryckningskostnader samt vart sjätte år kostnaderna för de internationella numismatiska kongresserna.

I år beviljades fem unga forskare resebidrag till summan av 7 800 euro. Förutom de vanliga årsmötesärendena beslöt man att INC inte längre skall publicera ett tryckt medlemsblad utan det skall utges endast i elektrisk form. Ordföranden Carmen Arnold-Biucchi motsatte sig till detta tillsammans med undertecknad men vi förblev i minoritet. Jag ansåg detta vara ett dåligt beslut både i princip och därför att det troligen kommer att påverka medlemsantalet. De yngre medlemmarna i styrelsen stod dock alla bakom beslutet.

Spaniens utrikesministerium stödde mötet på ett mycket tillmötesgående sätt.

Tuukka Talvio



Styrelsen för det Internationella numismatiska rådet på trappan till Arkeologiska nationalmuseet i Madrid. Från vänster Berward Zieghaus, Pere Pau Ripollès, Maria Caccamo Caltabiano, Benedikt Zäch, Donal Bateson, Sylviane Estiot, Carmen Arnold-Biucchi, Michael Abram samt T. Talvio omgiven av tre av museets medarbetare (nere t. h. chefen för myntkabinettet, Paloma Otero Morán).

John Colin Frampton Gray

25.04.1913 – 23.09.2009

John Colin Frampton Gray, numismatiker gennem mere end 40 år, gik bort den 23. september 2009. Han var født i England den 25. april 1913, emigrerede til Canada i 1948 og etablerede frokostrestauranten *Gray's Inn* i Vancouver. I 1950'erne færdiggjorde John *Library studies* ved University of British Columbia i Vancouver, hvorefter han påbegyndte en ny karriere i katalogiseringsafdelingen på universitetsbiblioteket.

John samlede på hobbybasis på canadiske mønter, men anlagde derefter en mere ambitiøs samling af *lilleputtiske* mønter – mønter, der alle var mindre end ¼ tomme i diameter. En del af lilleput-mønterne kom fra Indien, og John mødte en indisk samler, der havde en kontaktperson i Trankebar. Derfra skaffede den indiske samler jævnligt danske Trankebarmønter, som blev fundet af klun-

sere på stranden ved Trankebar. John modtog fremover mønter, især i monsunperioden, hvor mønter blev skyllet op på stranden eller vasket fri af sandet (NNUM 1991, s. 144-148). Johns glæde og arbejde med Trankebarmønterne udviklede sig på den baggrund, og han udstillede sin samling vidt og bredt, og han fik publiceret sit studie af mønterne i *Tranquebar. A Guide to the Coinage of Danish India*, 1974 Lawrence, Massachusetts, USA.

Omkring 1990 måtte John på grund af alder og svækket syn stoppe sit numismatiske arbejde, men han vedblev at være et aktivt og alment interesseret menneske, indtil han gik bort 96 år gammel.

James R. Gray¹

¹ Søn af John C.F. Gray. Michael Märcher har i sin fritid oversat nekrologen fra engelsk til dansk.

John C.F. Gray og Den kgl. Mønt- og Medaillesamling

John Gray havde fra 1966 til 1977 korrespondance med inspektørerne Kirsten Bendixen og Jørgen Steen Jensen på Møntsamlingen¹. Det gjaldt i første omgang få konkrete faglige spørgsmål, mens det i 1970'erne handlede om Grays korte (1 dag – måske 2-3 dage) studieophold på samlingen i marts 1973, hans bogmanuskript samt endelig dets publicering og anmeldelser deraf. Den yngste korrespondance er fra 1977, hvor emnet primært var Grays artikel i *NNUM*.² Den interessante brevveksling, som delvis skete gennem Trankebarsamleren Arne Fristrup³, indeholder i øvrigt et postkort fra Gray, der var i Trankebar i 1975. Der er også et brev fra marts 1973 til Kirsten Bendixen. Heri beretter Gray, at han på under et år fra Indien af Trankebarmønter

har modtaget 90 blymønter, næsten 300 kobbermønter og 15 sølvmonter – og at ingen af dem var specielt nedslidte. Med andre ord voksede Grays samling og studiemateriale ganske betydeligt i årene før bogen udkom i 1974.

John Grays imponerende Trankebarsamling blev i sin helhed opkøbt af Bjørn Will Knappe omkring 1987, og de to samlinger blev solgt hos Thomas Høiland Møntauktioner A/S den 17. november 2000 på Børsen i København⁴. I den mellemliggende periode, fra 1989-90 til 1996 var størstedelen af de to samlinger af B.W. Knappe indeponeret på Den kgl. Mønt- og Medaillesamling til studiebrug⁵.

Michael Märcher

¹ Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, journalsager: 61/73-163 og 62/74-163

² John C.F. Gray & J. Brix Westergaard: Njerhvervelser fra Trankebar, *NNUM*, 1977, s. 149.

³ Nekrolog over Arne Fristrup *NNUM* 1997, s. 106

⁴ Møntauktion nr. 11, katalogtitel: *The B.W. Knappe/J.F. Gray Collection of Highly Important Tranquebar Coins*.

⁵ Nationalmuseet, Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, journalsager: 29/87-2552 og 42/89-3407

Ny møntudstilling i Hannover

Vi har tidligere omtalt den lykkelige udgang på sagen om Det nedersaksiske Møntkabinet i Hannover (*NNUM* 2009, s. 22 og 2010, s. 29). Affæren endte med, at delstaten Nedersaksen købte samlingen fra den private Deutsche Bank og indlemmede den i Niedersächsisches Landesmuseum. Samlingen er således reddet og er fremover tilgængelig i offentligt eje.

Efter et par hektiske måneder med flytning og omorganisering kan udvalgte top-stykker fra den 43.000 genstande store samling nu ses på Landesmuseet. Udstillingen åbnede for offentligheden 4. september i år og hedder "Eine königliche Sammlung". Det skyldes, at samlingen oprindeligt tilhørte kongerne af Hannover. Der er selvfølgelig flest stykker

fra Nedersaksen, men også meget fra England og dets kolonier. Hannover var nemlig i en periode i 17/1800-tallet i personalunion med Storbritannien, hvorfor fyrsterne også samlede mønter og medaljer herfra. Et besøg kan varmt anbefales!

JCM

Niedersächsisches Landesmuseum
Willy-Brandt-Allee 5
30169 Hannover
Tyskland
www.landmuseum-hannover.de
Åbningstider: tirsdag-søndag 10-17,
torsdag 10-19.
Lukket mandag og visse helligdage.



DANSK NUMISMATISK FORENING

Medlemsmøder

Bethesda, Rømersgade 17 – Israels Plads,
København K. Kl. 18.15

Onsdag 17. november 2010

Onsdag 8. december 2010

Onsdag 19. januar 2011

Onsdag 16. februar 2011

Søndag 27. februar 2011 kl. 9.30

<http://www.numismatik.dk>



NORSK NUMISMATISK FORENING

Norsk Numismatisk Forening

Alle medlemsmøter avholdes på Grand Hotel,
Karl Johansgate 31, møterom Gerhardsen.

Kommisjonsbud til peroenge@nokab.no eller
Per Olav Engeset, Peiskrokveien 15, 1482
Nittedal.



SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING

Mötesdagar, hösten 2010
torsdag 25. november

Mötena äger rum på IOGT:s Ordenslokal,
Kungsgatan 16A, Malmö, kl 19:00 med vis-
ning av mynten från 18:00.



SUOMEN NUMISMAATTINEN YHDISTYS NUMISMATISKA FÖRENINGEN I FINLAND

Numismatiska Föreningen i Finland
Föreningens klubblokal: Mechelininkatu 15
B 47, FIN-00100 Helsingfors.
Tel. 358-9-66 22 81, tisdagar kl. 9-13 och
torsdagar kl. 13-17.
Fax 358-9-6228 0204.

Samtidigt gäller dessa tider för auktionsför-
rättare Hannu Männistö.
Hemsida: <http://www.snynumis.fi>
Formand: Pekka Säilä
e-mail: sny@snynumis.fi



SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Föreningslokalerna är öppna för medlemmar
– gärna med sällskap.
SNFs kansli, Banérgatan 17 nb, SE-115-22
Stockholm. Tel. 46-(0)8-667 5598; fax 667
0771. Buss nr. 4, 44; T-bana Karlaplan.

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad
udgives siden 1936 af Nordisk Numismatisk Union.
Udkommer i 2011 med fire numre, februar, maj, august,
og november.
Ikke medlemmer kan tegne abonnement ved henven-
delse til redaktionen for 150 DKK. plus moms. I år 2011
porto i Danmark 60 DKK., Norden og Europa 85 DKK.,
andre verdensdele 110 DKK.
Ret til ændringer forbeholdes

Redaktionen:

Hovedredaktør: museumsinspektør
Jens Christian Moesgaard.
Adresse: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling,
Nationalmuseet, DK-1220 København K.
Tlf.: 33 47 31 44.
E-mail: jens.christian.moesgaard@natmus.dk

Kansli: Besøkstid mandagarkl. 10-12, 13-16
Stängt: Midsommar - 1 september; jul- och
nyårshelgerna.
Internet hemsida:
<http://www.numismatik.se>
E-mail: info@numismatik.se

Ansvarlig over for presseloven: Formanden for Dansk
Numismatisk Forening, økonomikonsulent Preben
Nielsen.

Lokalredaktioner:

Møntkabinetterne i de fem lande.

Annonceredaktion: Preben Nielsen
Galionsvej 12, 2 th.
1437 København K
Tlf. (dag) 20 20 78 16.

Eftertryk af artikler m.v. kun med forfatterens tilla-
delse og kun med angivelse af kilden.
Afleveret fra trykkeriet 5. november 2010
Frederiksberg Bogtrykkeri A/S.

Sælg mønter på auktion

*Møntauktionerne nyder
stor bevågenhed
med høje priser til følge!*

Vi søger netop nu mønter, pengesedler og medailler
i alle genrer til Bruun Rasmussens forårsauktioner.

To månedlige møntauktioner

Hver søndag i de lige uger afholdes møntauktioner
på nettet. Her findes materiale i alle kategorier
inden for mønter, pengesedler og medailler.



*Frederik IV, 8 skilling 1729,
solgt på netauktion
i september 2010.
Hammerslag 2.300 kr*

Traditionel auktion

Den kommende traditionelle auktion
med udsendelse af auktionskatalog
afholdes i Bredgade lørdag 4. december.

Indleveringer modtages løbende.

For yderligere information se bruun-rasmussen.dk
eller kontakt møntafdelingen på telefon 8818 1200
e-mail: monter@bruun-rasmussen.dk



*Vikingerne i York, penning, Skt.
Peter type, ca. 921-927.
Udbydes på vores traditionelle
auktion lørdag 4. december 2010*

Vurderingsbesøg foretages efter aftale i hele landet.



BRUUN RASMUSSEN
MØNTAUKTIONER

København	Århus	Syddjylland	Fyn	Ålborg
8818 1111	8818 1100	8818 1233	8818 1232	8818 1234



AURUM AUKTIONER AB

Myntauktioner i centrala Stockholm!

Låg provision - Alla objekt beskrivs utförligt
både i tryckt katalog och Internetkatalog

*Vi söker alltid bättre mynt, sedlar, medaljer,
polletter och litteratur!*

Tel. 08-660 20 70, vard. 9-13 Mail: info@aurumauktioner.se

www.aurumauktioner.se



OSLO MYNTHANDEL



International association
of professional numismatics

Inkognitogaten 33 A 0256 Oslo, Norge

Postboks 2745 Solli N-0204 Oslo, Norway

telefon: +47 23 10 00 00

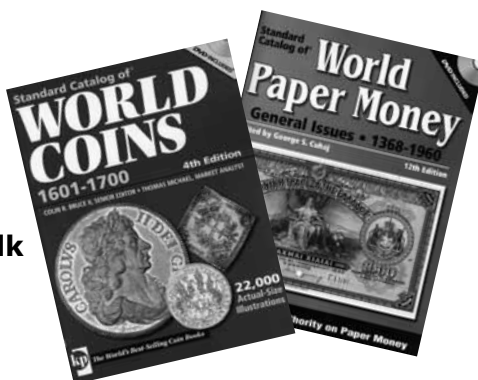
Fax: +47 23 10 00 25

MYNTER • SEDLER • MEDALJER **KJØP • AUKSJON** MYNTER • SEDLER • MEDALJER

NYHEDER

Ny webbutik

**Klik venligst på:
www.pilegaard-coins.dk**



PILEGAARD MØNTER& BØGER. ALGADE 65, 9000 AALBORG
Tlf. +45 98 139 000 pi@stofanet.dk www.antikvar.dk/pilegaard